

BAJAI HONPOLGÁR

Várostörténeti és Környezetvédő lap

2003. április

XIV. évfolyam 4. (150.) szám

Ára: 200 Ft

A Sárköz a szálkai szőlőhegyről

Fotó: Gyulavári József

Két nemzeti park határán

EGY ELFELEJTETT VILÁG, A SÁRKÖZ

2.

Ősi ártéri gazdálkodás a Sárközben

Ezt az ősi ártéri gazdálkodást nevezte el a néprajz *fölgazdálkodás*-nak. Mi ennek a lényege? A Dunát eredeti állapotában

kliséri egy alig száz méter széles magaslat, az ún. *ővzdíony*. Ez akkor alakul ki, amikor a hordalékkal teli árvíz kilép a medréből, és hirtelen szétterülve sebessége lelassul. Ekkor nagyobb meny-

nyiségű homok hordalékot rak le és kialakul a zátony. Mindezek után ezt a természetes gátat „meghágó” folyó árvízkor hirtelen foglalja el az árterületet. Apadáskor viszont ugyanez a magaslat gátolja

a vizek visszafolyását és ezen előbb-utóbb természetes úton is száradások, nyílások, vizjárások keletkeznek. Az itt földök óta gazdálkodó nép ezt a természetes folyamatra látva és kissé módosítva találta ki azt, hogy *falyok*-at nyit az örvénytonon, ezeken szabályozva és kiszámíthatóan engedi a területre a vizet, majd ugyanezen az úton szabályozottan ereszti azt vissza. Később a vizet szállító árkokra, csatornákra is átragadt a *fok* elnevezés. Egyes fokok mind a mai napig megőrizték a megállójuk nevét, mint pl. a gemenci Reitman-fok vagy Pap-fok.

Ennek az ősi gazdálkodásnak legfontosabb elemei a rideg állattartás, az ehhez szorosan kapcsolódó legelőgazdálkodás és nem utolsósorban a halászat voltak. A ridegen tartott fajokok közül okvetlen meg kell említenünk a *szürke marhát*, a parlagi – vagy akkor így mondták „*paragi*” – *lovat* és a nagy számú, kezdetben talán leginkább a szalontai sertéshez hasonló, félvad kondákat, melyeket később a mangalicává váltottak fel. Fejlegyveztek, hogy a kondások sokszor azért jártak és aludtak tőlőt pisztolyal a széles övükben, mert ezek a félvad sertések néha az őrzőjüket is megümadták, és ha tudták, meg is ölték. A lovat is félvadon tartották nagy számban, mert ezekből a szívós, szíjalt (csikós) hánó, kistermetű jóságokból kerültek ki a legjobb hajóvontató lovak. Ennek az ökológiai gazdálkodásnak egyéb jellemző megnyilvánulásai voltak még az ártéri gyümölcsstermesztés, a méhészkedés, az egyszerű erdőhasználat, a „fajzás”, ahogy azt régen mondták és a gyűjtőgetés ill. népi vadászat. Mindezek a megélhetési források természetesen szorosan kapcsolódnak a szezonális vizes állapothoz, tehát a folyó meghatározó éves vízjárásához. *A lakosság tehát a magaslatokra, hátakra telepítve megőrödi alkalmakodni a természet adta viszonyokhoz és nem ekkora azt minden áron átállítani.* Ez akár üzenet is lehet a manák! Erről az ősi világról az egyik utolsó hírmondó, egy ritkán emlegetett olasz polihisztor természetű és hadmérnök volt, a török felszabadító háborúk idejében, Luigi Ferdinando Marsigli. Győrben állt be a hadseregbe, és 1682–83-ban csatlakozik a felszabadító harcokhoz. Kalandos katonai pályafutása alatt feltérképezi az akkori dunamenti, és éles szemű tudós lévén, ír a fokokról, a fokok működéséről, az élővilágról, az itt élő emberekről, sőt a még az időben meglévő magyar rovásírásról is. Élményeit, tapasztalatait és térképeit egy 1726-ban Amsterdamban kiadott hat

kötetes monográfiában foglalta össze „Danubius Pannonico-Mysicus Observationibus geographicis...” címen. Érdekesképpén említjük meg, hogy ő végzi el a dunamenti területek első botanikai feltárását, 310 növényfaj nevét írja le, melyeket 140 év múltával Nirelrich Ágoston bécsi botanikus sorol be a rendszertanba.

Növény- és állatvilág, régen és ma

Ennek az óriási vízvilágnak természetesen a morfológiai sokféleségéből következően igen változatos, nagy diverzitású élővilága volt. Színes képét ma, a hajdani érterületet képviselő védett természeti területek őrzik. A vizelő kép tehát a *míttra ugyanolyan vonatkozik, mint ma a védett területekre.*

A növényzet változatosságát egy másik fontos tény is alakította, az ártéri töldek és talaj differenciált szekezete és vízzel való ellátottsága. Attól függően, hogy különböző finomságú hordalékterégek hogyan települtek egymásra, más és más vízhátartási és így másfajta növénytakarulás kialakulásához megfelelő viszonyok alakultak ki. Így van az, hogy az ártér nem összefüggő folyómenti erőregeteg, hanem azt megszakítják ligetes tisztások, száraz, cserjés, sztyeppesedő magaslatok, *gördődők*, nedves rétekkel betelepült, melyekben fekvő területek, *lépok*.

Nézzük kicsit részletesebben a növényvilágot. A mélyfekvésű, állandóan vízzel borított területek vagy nyílt vízfelületeket alkottak, vagy a moosarasodás, láposodás valamelyik fázisában szedeztek. Vizen úszó növényzet, a *fehér náderróza* (*Nimphaea alba*) és helyenként a *sárga taviróza* (*Nuphar luteum*) sokszor mindent elborított. Jellegzetes vízi növény itt, mely fontos táplálékot ad szarvasnak, vaddisznónak, a *szalyom* (*Trapa natans*). Érdekes búkfaj formájú termést nem is olyan régen, főzve még árusították, a gyerekek kedvece osemegéje volt. A sekély vízszéleken nagy kiterjedésű nádasok, gyékényesek alakultak ki. Ez természetesen ma is így van. A gyékénynek két ismert faja itt a *széles levelű gyékény* (*Typha latifolia*) és a *keskeny levelű gyékény* (*Typha angustifolia*). Jellegzetes termésük a buzogány, melyet régen megszártva a mászások füstölőnek is használtak. A sásféléknek több faja is él a területen, melyeknek fontos gazdasági jelentősége is volt, szakajtót, de még ágyat is készíthettek belőlük. Legismertebbek az *áles sás* (*Carex gracilis*), a *szombékás* (*Carex elata*) és a nagy területeket beborító

parványás (*Carex acutiformis*). A sekély vizek jellegzetes növénye a *tavi káka* (*Scheuchzeria palustris*), a *mozdári gólyáhr* (*Caltha lactustris*) és a *sárga nádstrom* (*Iris pseudocorus*). A vízben úszó növények közül, a hínárféléken kívül, még okvetlen meg kell említenünk a szép nevű *tündérfolyót*-t (*Nimphoides peltata*), mely apró sárga virágaival valóban mint egy fűtöl lepi el a vizek felszínét. A belső vizeket körbevevő laposabb, iszapos zónában fűzések alakultak ki, helyenként több méter törzsátmérőjű, odvas fűzmatuzsilemekkel. A *fehér fűz* (*Salix alba*) a halászkor nyelven „*vörös fűz*” adta a legjobb csónaképtő anyagot, tudniillik ezen a vidéken évszázadokon keresztül az egy fából vást, faragott csónak, csónák – ahogy itt mondták – volt a fő vízi közlekedési eszköz. A nagy kiterjedési nedves kaszálók a feltöltődött tavak helyén vagy az irtásokon alakultak ki, fontos téli takarmányt adva az itt tartott nagyszámú gőzagnak. Ezeknek a kaszálónak jellegzetes növénye ma az *ősi kikerics* (*Colchicum autumnale*). A széles hatákok nagy kiterjedésű pufabús, fűz-nyír vagy keményfűs tölgy-kőrös-szil ligeterdők borítottak, helyenként olyan óriási tölgyfalkák, hogy odvalkban „egy egész betyárcsapat is elrejtőzhetett”. Az alacsonyabban fekvő erdők álljí alfjai a *szeder* és a *csalán*. A magasabbban fekvő erdők jellegzetes lágyszárú aljnövényzete a *nyári tölke* (*Leucocjum aestivum*) és a *gyéngyvirág* (*Convallaria majalis*). Ezek sokszor fehér szőnyegként borítják az aljazatot. A pufabús közül még okvetlen meg kell említenünk a *fekete nyrdnák* (*Populus nigra*) itt kialakult „*csomorós*” változatait, melyek ma is diszei az ártéri erdőknek, és fontos genetikai tartalékok jelentenek.

Az állatvilág legalább ilyen változatosságot mutat. A régi leírások ritkábban emlegetik a *gőzszarvast* (*Cervus elaphus*) és az *ézet* (*Capreolus capreolus*) mint ahogy az manapság elterjedt, a *farbas* (*Canis lupus*) jelenlétéről viszont rendszeresen beszámolnak. Valőszínűleg az *aranyaskál* (*Canis aureus*) is jelenlévő tagja volt az édes rendszerek. A napjainkban újraterelített *evrópai hód* (*Castor fiber*) jelenléte is több helységnyv utal. A *vadalázóné* (*Sus scrofa*) valószínűleg ugyanolyan gyakori volt, mint a jelenlegi ártéren.

A madarak közül, a helynevek és a néprajzi kutatások szerint, az ősi időben úgy tűnik, fűzkezelő volt itt valamelyik keselyűfaj. Gemenc területén talán a Keszelyfő helynév utal erre, ill. Éreksarad

határán is van hasonló elnevezés. A Tónai Sárközben egy oklevél tanúsága szerint egy kis magaslatot „keselyű költőhely”-nek neveztek. (Andrásfalvy 1976.) Két peilkafaj, a *horvas gödény* (*Pelecanus crispus*) és a *rízás gödény* (*Pelecanus onocrotalus*) viszont egészen biztos, fészkelő madaru volt a tájunk. Ma legközelebb csak a Duna deltájában fordulnak elő. A lúd- és récefélék tömegei, vagy a gémfélék sokasága ugyanúgy jellemzői voltak a területnek, mint manapság. *Réti sas* (*Haliaeetus albicilla*) és *fekete gölya* (*Ciconia nigra*) viszont feltételezhetően, nagyobb számban fészkeltek itt, mint jelenleg.

A hüllőknek és kétlélteknek számos faja él és él ma is a területen. A *vízitőló* (*Natrix natrix*) és a *kókás sárló* (*Natrix tessellata*) a vizekben mindenhol jelen van. A magasabb erdős hátságok előfordul a *részitőló* (*Cornelia austriaca*). Még az árvízektől gyakran elömlött területeken is találkozhatunk a *férge gyík* (*Lacerta agilis*) és ritkábban a *sárga gyík* (*Lacerta viridis*). A kétléltek közül a *tarajos göte* (*Triturus cristatus*) és a *pettyes göte* (*Triturus vulgaris*) valamint számos béka, pl. a nádszálak levelein kapaszkodó *levelibékák* (*Hyla arborea*) vagy a pocsolyákat benépesítő *vöröshasi mókák* (*Bombina orientalis*), illetve az *erdői béka* (*Rana dalmatina*) és a *mocsári béka* (*Rana arvalis*) jellemzői a területnek. *Kecsésbékákkal* (*Rana esculenta*) és a *tavi békákkal* (*Rana ridibunda*) mindenhol találkozhatunk. A teljesség igénye nélkül még meg kell említenünk egy ritkán szem elő kerülő békafajt, a *barna áróbékát* (*Pelobates fuscus*).

Az ártér gazdag élővilágát méltató írások gyakran elfeledkeznek, talán nyilvánvaló voltak és közönségességük miatt, a *színyogokról*. Három csoportjuk ismeretes

az ártéren, a *cripó színyogok* (*Aedes*), a *dalos színyogok* (*Culex*) és a *malária színyogok* (*Anopheles*). Ezen kívül még itt él a *mocsári színyog* (*Mansonia richiardii*). Gyötrő jelentéttük több oldalról is meghatározzák a vízi élő rendszerek működését, pl. fontos *táplálékok* jelentenek halnak, madárnak, *denevéreknek* egyaránt. A hal szaporodási időszakában beköszöntő színyogvízvíz ellen a halászok közel sem ágnak úgy, mint a vérszi ember. A vízben úszó lárvátömeg jó haltermést ígér. Másrészt a gyötrő, vérszi színyogtömeg *szelektáló tényező*. Egy stabil élő közösség fennmaradásának tudnivaló igen fontos eleme a folyamatos stresszhatásokkal jelentő ún. szelektációs tényezők megléte. Mindig csak az életrevalóbb, erősebb, alkalmazkodóbb marad életben, mondja a Darvini evolúcióelmélet. A színyogtömegben kívül az ártéren ilyen szelektációs tényezők még a változó időben és nem kiszámíthatóan érkező árvizek, a jeges árvizek, és hideg. *Az árva tehát itt nem tragédia, hanem az ártéri élő rendszerek fenntartója*. Van még egy, a színyogokkal kapcsolatos, szelektáló tényező, éspedig a különböző kórokozók terjesztése. Az itt élő emberek szempontjából ez valamikor a malária elterjedésén keresztül mutatkozott meg. Az ármentesítéseket megelőzően, a XIX. sz. közepéig, a malária népbetegségnek számított az Ártér nagy részén, a Duna és a Tisza mentén egyaránt. A nép „hideglelés”-nek vagy „váltóház”-nak nevezte. „*Hideglelés volt az igazában, mert az volt a fő benne, hogy 2-3-4 naponként, aszerint, kinél, hogy rájött pontosan reggel 9 órakor az emberről a rettenetes hideg, és úgy rázott egy kerek óráig, hogy csak a fogunk csatogott belé*”. – mesélte Bitó János

halászmeister. A betegség azóta szerencsére megszűnt, és nem azért, mert kiirtottuk a maláriaszínyogot, az kis számban ma is megvan, hanem azért, mert a betegség, tehát a kórokozót sikerült kiirtani a megbetegedett személyek gyógyításával.

Az élővilág ismertetésénél az itteni halbőségéről sem lehet elfeledkezni. Egy régi mondás szerint a víznek „fele hal, fele víz” volt. Az elmúlt századokban az emberi fogyasztásra eladott legnagyobb két halból a *maláriahal* és a *maláriahal* volt. Az első kettő ma is a legkedveltebb halak közé tartozik, hiszen a Sárköz híres „*Jóvének*” a *halászlé* alapját a ponty adja, a *csukapörkölt* pedig itt egy igazi, sehol máshol a világon fel nem lelhető ételkülönlegesség. A még szabálytalan folyóban, a halak közül, fontos gazdasági jelentőséget vő a nagy testű *tokfélék*. A víza (Husto husto), a *vágótok* (*Acipenser guldenstaedti colchicus*), a *sima tok* (*A. nudiventris*) és a *sörögök* (*A. stellatus*) jellemző és jelenlévő lakója volt a vizeknek. A szabályozások után élőhelyük lassan visszaszorult az Al-Dunára, ma már hírdőnjük is alig akad. Az egyébkénti halfajok viszont mind megmaradtak, bár kisebb tömegben és egészen más faji eloszlásban.

A növény- és állatvilág szereplői közül két fontos bennszülött fajt (endemizmust) kell még megemlítenünk, a *fekete galagonyt* (*Crataegus nigra*) és a *magyar színyogtölpe* (*Aptura metis*). Az ún. *géncentrumok* itt volt, és ma is itt van a magyarországi Alsó-Dunavölgy mentén. Természeti értékük felbecsülhetetlen.

(folytatjuk)

Buzatzky Győző

ÚTI KERESZTFA TÖVÉNÉL

Bartos Aranka verseiről

A kilencvenes évek elején a neves író és költő, talács Tibor Bartos Aranka első verseskötetét ajánlva írja a Kapu című folyóirat olvasóinak: „Ebben a mai înszűcs világban egy gyönyörű verseskötetet kézbe venni tiszta öröm. Márpedig Bartos Aranka Oxigén c. verseskötete ilyen. Nevét nem sokan ismerik, noha a jó memóriájú versolvasó emlékeztethet lapokból, folyóiratokból a nevére, verseire, de nem úgy van

ő jelen a mai költészetben, mint mások. Nem harsányan, nem csinadratszáva, hanem szelidszavúan, hiszen a Baján élő költőnő évek óta jelen van a költészet világában.” Én rögtön hozzátartam: Amíg a kiterjedtebb hazá, még ha szerényen is, mégiscsak fölfigyelt a költőnőre, addig pátriája, szükbe szálló földje alig vett akkor tudomást Bartos Aranka költészetéről. Legalábbis ezen állítás ellenkezőjéről írásos

dokumentumot nem találtam, de ma már, bizonyíthatóan, szép számmal élnek itt olyan emberek, akik különös szeretettel figyelik és becsülik az ő költészetét.

Bartos Aranka vendégnek tekintik magát a költők között, állítja B. Juhász Erzsébet, az Élet és Irodalom recenzense, ahol „természetes egyszerűséggel kér helyet magának.” „Hisz az újra elismertelt, közhelyeknek bélyegzett értékek használatban, a védel-

mezésük által lázad, remélve, hogy mindezzel hasznára lehet a nemtörődöm embertársainak."

Bartos Aranka keresztény költő. A hite átélt, őszinte, emberi. Eszébe sem jut a tartalmatlan pózolás. Erkölcsei érzékét a krisztusi tanítás emberszeretete determinálja. Hűsége az evilági élethez és annak problematikus, kataritikus voltához, minőségéhez költő. Nem misztifikál. Nem veszi át a bibliai énekek, zsoltárok hangnemét, megszólalása mégis biblikus zengésű és hangulata. Leheletfinom pátoszával segíti az olvasót a mű itt-ott fellelhető fogyatékosságainak, a többlet-szavak feleslegességének elfelejtésében.

Bartos Aranka erkölcsiségéből következő természeteszeretete is. A létezés minden megnyilvánulásának tisztelése, óvása, féltése. Ezért tud versében emberként beszélgetni virágjaival, fáival és az ember természetét firkézőz báziállataival, akik néha bölcsőbbek – legalábbis a költő szerint –, mint maga az ember. nincsenek felkiáltójeli, haragvó pillanatai, csak csendes metaforái, nyugodt igéi, higgant példázatai. És olyan simogatón szeretetteljes mozdulatai, amelyeket például a virág víz végéhez sikkor, amikor „szirmát, a napstigmát oly áhítattal nyújtja ég felé, mint kelyhét a pap, miközben hívó füvek hajlonganak." Vagy olyan fájdalmas sóhánai, mint Jegenyészató című versében:

„...indulna a vers,
de túl nagy
erőpróba
szavak köze fogni
a megölt jegenyét.”

Már *Özögén* című kötetében is féltő szeretettel közelített a természethez, amelyet – a költő gondolatfűzése szerint – lélegeztet az isteni csoda által átmelegített egyszerű és megismételhetetlen élet. Élményanyagát mégis a szív legmélyén található magány táplálja. De ez a magány nem a rideg, egyedül való létet jelenti, csak a sokaságtól kisé féltőhűzős, félreálló ember töretlen szuverenitásának a lehetőségét, amelyet az erős individuum, ha teheti, mindhaláláig őriz. És jelzi azt a taszító barbárságot is, amelyet a huszadik századi ember követett el önmaga és a természet ellen.

A kötet címe az általa elképzelt szabadság megtestesítője is egyben, amely vélem, úgy érzi, végre megérkezett a háborúk és diktatórikán után. S a béke nyugalma száll rá, amelyről majd így vall „*Őnéletraje helyett*” című prózaversében „*Szabálytalan ima*” című második kötetének hátlapján:

„*Úti keresztje tövénél a vándor; ha lerokad, s a látóhatáron túlra tekint, őst erő szövi át csenadjét, mint annak, aki békét nyer a szavak reménytelő sűrűjében, e viharphentető nagyverdő közepén....*”

A költő otthonát fák, bokrok, virágok és állatok népesítik be. És az emberi tulajdonságokkal fölruházott teremtmények, akár La Fontaine meséiben, tesznek-vesznek, beszélnek, mint az emberek, de az Ő megfogalmazásában nem karikózzák a természet koronáját, csak élik, akárha értő, érző, világalakító lények volnának. Mert az ő virágai, fái nem kitaláltak. Öntöző, eteti, itatja szokat. Ilyenformán ott vannak a költő mindennapi életében. S amikor végül öregségükben elpusztulnak, hálából vissza-visszaszólnak peki szeretettel a saját menyországaikból, miként teszi azt Papatyí, a lódayó, aki beszél neki (ne-künk!) jóaszemességéből az életről, az emberről, mégpedig így:

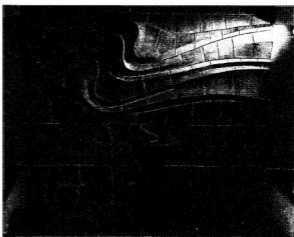
„...amikor idegenekhez száltam,
és szabály szerint rítáram szárnyaimat:
kergető szándékkal, mint megvaóhált felbő,
oivan voltam, – mit lehet tudni,
ti emberek sokat hazudtok egymásnak,
az én népem sohasem, így őstőneimben
nincs meg a katyák irányítje.”

Bartos Aranka úgy ír, ahogy él. Azt mondja, ami az életének, művészetének a lényege; az pedig nem más, mint a szeretet és a hit:

„*Gyógyulni a csillagokba haraptam,
szedtem az űr pírulóit, hitem: e
böltözet az Isten, – már gyerekkoromban
istenevő voltam, az vagyok ma is. Féljod-e,
bánod-e Uram?*”

Mi, akik szeretettel közelítjük meg költészetét, nagy bizonyossággal válaszolhatjuk neki, hogy az Úr nem fájja, nem bánja nemes küzdelmét, amikor tekintetével kíséri útján az Ő gyermekét.

Esnagy József

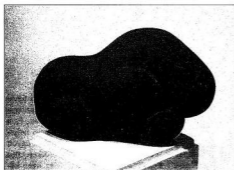

Díszít

MÉSZÁROS GÁBOR -MÉSZY-

Mészáros Gábor keramikusképzésű és Magyar Iparművészeti Főiskolán Csekovszky Árpád és Schrammel Inre növendéke volt. Ez a tény olyasmí, mintha

az álfa meg az omega, vagy a tűz és a víz lett volna a tanára. Ez a két jeles mester a kerámiaképzésben a művészi gondolkodásmód két alapvetően eltérő módját

Vénusz

képviseli. Ezt persze csak a szűkebb szakmát ismerők tudják: ha az ember megnézi egy Mészky kerámiát, észbe sem jut, hogy ki volt a mestere, mert mind a kettőtől mindent megtanult. A kiállításon bemutatott műtárgyak és az iskolában végleg otthonra talált díszkút két különböző világot mutat.

A kerámia mint nyersanyag, alapanyag nagyon érdekes valami. Az emberiség ősi történelmében ez volt az első mesterségesen létrehozott anyag. Az agyag volt az első, amit az ember így tudott alakítani, ahogy akart, amiből azt tudott csinálni, amit akart. Az agyag a kiégetés után már örökké olyan marad, mint a kemencében volt. A legrégebbi régészeti leletek legrégebbieit a pattintott kővek mellett a kerámiák. A történelem évezredei során azután annyiféle változaton (nem változáson!) ment keresztül, és annyiféleképpen tudják a művészek használni, hogy talán a leggazdagabb ága a művészetnek a kerámia, gazdagabb, mint a festészet, gazdagabb, mint a szobrászat, mert hiszen legáltalában részben ezt a kettőt is magában foglalja, gondoljunk csak az ókori kultikus szobor-edényekre, vagy a régi görögök vázafestményeire.

Mészáros Gábor kerámiáiban is megtaláljuk ezt a többirányú gazdagságot. Főállított díszkútjának a türkiz mázát nézve, ezen az egy színben belül, olyan változatos módon alakítja a felületet, amit az absztrakt expresszionista festők is csak a legihletettebb pillanataikban.

Mészáros Gábor szobrain eléggé erőteljes homogén formanyelvet alkalmaz. Nagy, zárt, gömbölyded formákat alkot, de ezek a formák mégis könnyedek, légiesek. Nehéz veretesség és légies könnyűség együtt ez az, ami az ő egyéni sajátossága, amiért rögtön felismerünk egy kerámiaszobrot, hogy „ez Mészky”. A formák lent,

az alapnál zárt, tömbszerű nehéz formával kezdődnek, azután a plasztika „folygorszó” és hirtelen örvénylészerű perdelébebe végződik. Az ember alig hinné, hogy egy ilyen gyors csavardást kerámiából meg lehet csinálni. (Amúgy mindent meglehet a kerámiával csinálni, ezt elhíhetik, az űrhajóban is vannak kerámia alkotórészek, s mostanában az autógyártásban is felhasználásra fog kerülni.)

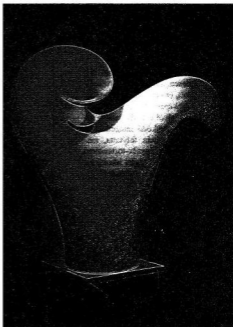
Mészky gömbölyded Vénuszai első pillantásra eszünkbe juttatják a kerámiámvészét ősi rétegeit, a Willendorfi és máséhoval való tömkenység istennőket, de aztán rájövünk, hogy az ő Vénuszainak köze sincs ezekhez. Mészky formái, mintha növekedés közben szilárdultak volna meg, még éri bennük az ember a formaadás dinamikáját. Pedig ugyanabból a nehéz, santomtos agyagból vannak, mint a többi plasztikája.

Az iskola lépcsőjénél, a két eszlop között főállított kútegyüttes egy egészen más gondolati világból való. A kompozíció egésze erőteljes dinamikát tükröz. A lépcsőn följőve a háttér jelentkezik először erőteljesen. Lent elkezdődik a fal egy tömött, repedezett felülettel, ami olyan, mint a folyóparton az agyag, amikor a víz visszahúzódik, és az iszap szikkadaskor megrepedezik. Aztán ott van fölötte a folyó. A fölötte lévő „S”-kanyar olyan, mintha a folyó kanyarulatát nézzük, de a víz sebességét is látjuk. A széle lassan mozog, a kanyar belső oldalán lerakja a hordalékot, látjuk az így kialakuló plázszerű homokpadot, majd látjuk a középvonalat,

ahol a leggyorsabban folyik a víz, majd a túloldalon a kanyar külső oldalát, ahonnan kimossa az anyagot és viszi tovább. Az egész folyamati folyamatot a dinamikájában érzékel az ember. Aztán lenézünk és nyomokat látunk: valaki már járt előttünk e parton. Nyomai – lábnyomok és kúszó-mászó állatok lenyomatai – örökre ott vannak ebben a magas tűzőn kiégetett samott felületben. A türkiz díszkútban pedig ott folyik, bugyborékol maga a víz, amiről szól az egész kompozíció. Ez a kompozíció annyiban különbözik szobraitól, hogy itt nemcsak a dinamizmust, a mozgalmat látjuk, de érezzük a sebességet is. A plasztikai alkotásokban inkább statikus érzetű. Mészáros Gábor falburkolatának, díszkútjának vízjátéka otthonosabb, lakhatóbbá, élhetőbbé teszi az iskola épületét.

Dn. Pogány Gábor

A kiállítás megnyitáson, a falburkolat és a kút felavatásán – az Eötvös József Főiskola vonatkerüli Gyakorló Általános Iskolája, 2003. január 6-án – elhangzottak szerkesztett változata. (Fotók: Galitz Krisztián)

Álom és vágyakozás

Bajai arcképcsarnok

AMLER ANTAL

1868-1937

Nem Baja szülötte. A születésekor még német jellegű szépelességi *Szomolnokon jött a világba 1868. január 31-én* a többségében a magyarsággal együtt érző zipszer (szépelességi) mivoltúak leszármazottja. Apja Amler Antal, anyja Wikán Vincencia. Tanítói foglalkozást fiző apja volt első tanítója. A Gömör megyei iskola és bányavárosban, Rozsnyón, a tanító rendként is működő premontré gimnáziumában kezdte el középfokú tanulmányait, majd a Hernádparti Iglyó patinás múltú gimnáziumában végezte. Ebben az évszázadok óta ismert iskolavárosban 1882-ben beiratkozott az állami tanítóképzőbe, ott szerzett diplomát 1886-ban. A premontré gimnázium erősítette vallásos magatartását, a tanítóképző az apjától öröklött, a pedagógus pálya iránti készségeit növelte.

A tanítói foglalkozásra jogosító képesítés megszerzése után, zenei hajlamainak hatására 1887-1888 között Nagyőrce városkában a zene tanításával foglalkozott. A Gömör-Szepesi-érchegység keleti részében fekvő bányavárosban, Alsómezőn volt tanító 1887-től 1898-ig, majd 1890-ben megválasztották az iglyói római katolikus iskola tanítójának. Ott 1895-ig csendesen, a társas élettől visszahúzódva tanított, és egyéni igyekezetéből eredően továbbképzésekben vett részt. Tanulását ösztönzték a budai tanítóképző keretei között működő intézetben, a Pseudógium tanfolyamán folytatta, magánúton elvégezte a nyelv-történelem szakot, megszerve a polgári iskolai tanári oklevelet, valamint a tanítóképző-intézeti zenetanári képesítést.

Szakmai képzésének eredményeként létrejöhetett annak feltételei, hogy kinevezést kaphatott a Szépelességi kultúrközpontjában, az általa szerettet Iglyó város állami tanítóképző-intézetébe, ahol 1895-1902 között segédtanárként, később 1906-ig rendes tanárként tevékenykedett. Ottani hivatásudattal végzett tanító és nevelő tevékenységében a magyar nemzeti szellem egyre szélesebb körben való terjesztését is előtérbe állította, ezzel példaképe lett az idegen nyelvű, de magyar lelkületű szepesi zipszer tanítványainak.

1906. július 7-én a vallás- és közoktatási miniszter áthelyezte Bajjára a Magyar Királyi Állami Tanítóképző Intézetbe. Nehezen vált meg szűkebb pátériájától, de lelkiileg a szépelességhez hűség maradt. Bajján tíz évig működött tanárként és sokoldalú tevékenységet fejtett ki. A rendes tantárgyain kívül tanította a

Amler Antal

magyar irodalmat, a német nyelvet, az alkotmányt, a szervezettant és a szőlőd tantárgyat (a közgyűjlesztő oktatás svéd neve). Különös kedvvel vezette a tanítóképzés énekkarokat, ezáltal is megbecsülést szerzett intézetének.

1915-ben helyettesként ellátta az igazgatói tisztséget, majd amikor előde, Bellosits Bálint 1916. június 15-én – rövid intézményi működése után – elhunyt, igazgatónak nevezték ki.

1916. szeptember 20-án, a tanári kar évadavító tanácskozásán iktatták be tisztségébe. Székközlőjében hivatkozott húsz évet meghaladó tanári és öszi szeszben majd három évtizedes pedagógiai pályafutására. Új programot nem adott, hangúlyozta, hogy a primus inter pares elv (első az egyenlők között) betűről betűre meg fogja valósítani, és neves elődei nyomán fog haladni.

Olyan korban vette át az intézet vezetését, amikor a háború kedvezőtlen hatásai sok megröplátást hoztak. Amikor hátrányosságai a preparandiát sem kímélték, világítási, fűtési, élelmezési és egyéb nehézségek közepette, küzdelmek

árán kellett biztosítani az intézet fennmaradását, mely időben tanárai, tanítványai jóérzésben a harctéren voltak, és a tanítóképző internátusának összes helyiségei – egy-két egyéb helyiséggel együtt – a háború elejétől fogva vérűkeresztes kórház ocljait szolgálták. Még ilyen körülmények között is menedéket tudott nyújtani néhány hónapig a székyelke-resztúri állami tanítóképzőnek. Abban a reményben munkálkodott, hogy a háborúban győzelmeskedünk, érde helyet bekövetkezett a gyászos pereség.

A háború véget ért, de igazában nem hozott enyhülést, mivel 1918. november 13-tól 1921. augusztus 20-ig Baja szorb megszállás alá került. Vezetésével az intézmény megőrizte belső önállóságát, elhárította az ügyeibe való beavatkozást. Hiába csillogtatták meg előtte a szerbek a számukra leteendő hűségesküjével járó előnyöket, tántoríthatatlanul híve maradt a magyar államnak, nem vállalta, hogy esküt tegyen a szorb királyn, sőt egy szerényebb nyilatkozat letételét is megtagadta. Ezután felfüggesztették az intézet működését, aztán ismét engedélyezték, de beszüntették az anyagi ellátást, majd lefoglalták és elhurcolták a jól felszerelt intézet felszerelését és bútorzatát. A megszállás három évében magára maradt intézet igazgatója tisztességesen keresztiltelve kötelességét, mindennapi küzdelemmel akkor is működött, amikor az államtól kiadásokra nem kaphatott pénzt. Sok fáradással – ha szűkösben is – gondoskodott a tanestület megélhetéséről és a tanítóképző fenntartási költségeinek megszerzéséről, elérte, hogy intézete megtűrt vendégként otthon talájon. Neki tulajdonítható fennmaradása.

Továbbtanulási lehetőséget is biztosított azoknak a bicskai leányönmvendékeknek, akik sem a megszüntetett szabadkai állami tanítóképzőben, sem – a Baja és Érsekcsanak között húzódo demarkációs vonal miatt – a kalocsai tanítóképzőben nem folytathatták tanulmányaikat. Igazgatósága alatt az intézet négy évfolyamát megnövelték öt évfolyamra.

A város megszállás alóli felszabadulását követően igazgatósága alatt újjászülletett az intézet, országos viszonylatban

is kellően elismert fokra jutott. 1923-ban díszszülő-avatási ünnepséget rendezett, majd 1926-ban megszervezte az általa vezetett intézmény működésének 55 éves jubileumi ünnepségét. Erdemeiért, a közoktatásban eltöltött 42 éves értékes munkájának elismeréseként címzetes főigazgatóvá nevezték ki. Az 1928. január elsejével nyugdíjba vonuló Amler Antal február 28-án ünnepség keretében búcsúztatták.

Nem szakította meg kapcsolatait az intézettel, súlyos betegsége mellett is figyelemmel kísérte működését. Megvalósíthatott 1936-ban régi álma, elkészült az intézet hősi halottainak emlékműve, a Medgyessy Ferenc által alkotott szobor, melyen egy ifjú könyvpajzsot tart maga előtt. A május 3-án tartott szoboravatás ünnepségén már nem vehetett részt, a szoboravatásra szánt beszédét Chobodiczky Alajos tanár olvasta fel.

A nyugalom ével nem élvezhette zavartalanul, életének utolsó időszakában betegsége miatt nem mozdult ki Zombor utca 1. szám alatti lakásából, ahol tanáriarsai rendszeresen meglátogatták. Köriben érte a halál 69 éves korában, 1937. március 5-én egy pénteki napon, 18 óra körül, amikor a látogatásra érkező barátai társaságában, beszélgetés közben szívénéljárás következett.

Amler Antal: elsősorban felesége – Breznayk József és Horkulányi Júlia lá-

nya – az 1869. február 2-án született Breznayk Apollónia (1869–1952) és lánya, Amler Irén (1889–1978) gyászolták. Fiúgyermekke, ifjú Amler Antal a kassai 9. honvéd gyalogezred hadnagya 1915-ben eltűnt a harcokban, majd nemsokára életjelet adott magáról. Végül egy szibériai hadifogoly táborban 1915. május 16-án elhunyt.

A nyugalmazott igazgató temetése örösi részvét mellett ment végbe. Több ezren kísérték el utolsó útján a Rókus temetőbe. A gyászszertartást dr. Gonczlik Kálmán belvárosi plébános végezte négy pap segítségével. A Bajai Daloskör gyászadalokat énekelt. Tordai Anyos gimnáziumi igazgató, Chobodiczky Alajos egykori tanítványa és tanárúrsa búcsúszókat, megemlítve, hogy az elhunyt kívánságára a feje alá és a szívére szülőhelyének, Szomolnoknak földjéből tetek. A Tóth Kálmán Polgári Kaszinó elnöke, dr. Holló József is gyászbeszédet mondott, lelki üdvéért a gyásztisztviselőket a belvárosi templomban tartották, és a ferencrendiek templomában is celebráltak. A barátok templomban azért, mert az elhunyt lelki barátjuk (konfráterük) volt, akit 1916-ban bajai rendházi vizitációja alkalmából Ungváry Antal ferencrendi tartományfőnök a szerzetesrend tiszteletbeli tagjává avatott.

A Baján nagy tiszteletnek és népszerű-

ségnek örvendő Amler Antal a legutóbbi évekig részt vett a város társadalmi és várospolitikai fejlődésének előmozdításában, a Felvidékről, mintegy három évtizeddel ezelőtt a bajai Tóth Kálmán utca 18. szám alatti első lakásába költözött tanáróbi igazai bajai lokalpatrióta vált. Egyéniségének és munkásságának értékelését bizonyítja, hogy két évtizedig választott tagja volt a város törvényhatósági bizottságának, valamint a közigazgatási bizottságnak. Világi elnöke volt a bajai belvárosi római katolikus egyházközségnek, évtizedeken át elnöke, majd díszelnöke a Tóth Kálmán Kaszinónak és tagja a Nemzeti Kaszinó választmányának. Megszervezte a katolikus eszmék érvényesítésére a Katolikus Népszövetség Helyi Csoportját, melynek elnöke lett. Kezdeményezte a régi Bajai Dal- és Zeneegylet feltámasztását, Bajai Daloskör névvél, és annak első karnagya volt 1908-tól 1915-ig. A városközei Aligvártá csárdáról elnevezett, saját szabályai szerint működő, „igazi” alkotmányt jászint, „Aligvártá eszmei község” „főbírája” (díszelnöke) volt mindenki Tóni bácsija, melynek résztvevői alig várták a felhár azalatt melletti összejöveteleket. Tagja volt a Tanítóképzők Országos Egyesületének.

Bánáti Tibor

Vidéki állomás

Kisad még fáj a feje, s gyűrűtnek érezte magát, de azért postosan érkezett az állomásra. Esküvő ide, mulatság oda, a vonatok járnak, mit sem törődve azzal, hogy ő tegnap féljéhez adta a nagyobbik lányát...

Gondolatát próbálta megosztani, szabadulni a kellemetlenekektől, melyek egyre csak erősödtek, akár a közelgő vonat zaja, amely lassan elnyom minden egyéb hangot. Nem nagyon ment a dolog, de azért magára erőszakolt egy mosolyt, amikor belépett a forgalomirányító helyiségbe:

– Na, jó napot, Sanyil!

A beosztott felugrott a székről, s kezét nyújtva fogadta:

– Jó napot, főnök. Még egyszer gratulálók! Már hallottam, milyen szép esküvő volt...

– Köszönöm – mosolygott tovább, de hamar váltott:

– Mi tjság? A 4330-as elment már?

– El.

– A rakodás még tart?

– Persze.

– ...s a déli gyorsnak van-e kisése?

– Nincs, főnök. Még van tíz perc az érkezéséig. Fogadjam, vagy...?

– Nem, nem, én fogadom – már vette is egyenes-pajkáját, s kilépett a perons.

A gyors nem szokott megállni az ő kicsi állomáson, hisz épp hogy csak elindul a szomszéd városból. Minék is állna meg, hisz messze megy, hosszú az útja... – morfondírozott, s korgatta szírike gondolatát. Jól tudta, hogy a nészép fele a vonaton lesz a lányával s a vejevel együtt.

Kilátt a peron szélére, a megszokott helyére. Hej, de sok vonatot fogadott s indított már innen! Csak figyelte, hogy minden rendben legyen rajtuk, s már érszette is tovább őket. Néha utának nézett, akár a továbbió vónatok, melyek annyit mindent hoztak a vilék. De ez a vonat... ez a gyors, ez más! Ilyet még nem fogadott! Ilyen még nem robogott át az ő kis állomásán, hogy aztán pár perc múlva már előltnin

a jövőben. Zsóka utazik el rajta förtöre... A lánya, a gyorsok. A mindennapok örökös derős melege.

Bántó, fájó érzéseinek ez s a közelgő vonat volt az oka. Ez a furcsa fogadás, ahol mosolyogni kell, ahol ő adja meg a szabad utat, s biztosan emeli majd sapkájához a kezét: csak tovább, tovább... Jönnek még állomások, sáv-vilítok... Igen, ez az állomás már nem következik. Az ő kis állomása már csak elhagyott állomás lesz... Na de mit lehet tenni? Megállítani?... Igen, azt is megtehetné... Csak egy kézfelmérés és egész, egy vérszer tilos mozdulat, s csikordulnának a kerekek, fékek... Majd csodálkozó szemek, kérdő arcok... Igen ám, de aztán egyszer így is, úgy is tovább kellene engedni a vonatot... Jaj, listenem – de helyesít! Ilyen visz meg valamit ez a vonat. Egy öszszecsomagolt boldogságot, egy életreményt!...

Aztán ott van a Terik, a kisebbik lány! Holnap, holnapután is jönnék vonatok s velük még a gyors is, a teniszvél. Jánát jún a gyors is, egy „ilyen” bajai is! Majd még sok más vonat, s egy utolsó, amire ő is felszáll...

Zavaros, szüggöld gondolati még ott kavargat agyában, amikor feltűnt a gyorsvonat. Vad robogás, vidám síkolyok, mosolyok, nevetés, integetés, integetés, integetés... S már nézhet is az utolsó kocsi huncyörgő stoplámpáját, akárcsak az élet hamiskásan kacsintó szemét.

Lassan, nagyon lassan ballagott vissza az irodába. Tízévesapját letette az asztalra, majd helyettesére nézett.

- Kináljon meg egy cigarettával, Sanyi!

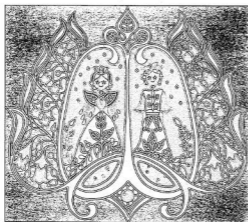
A fiatalember nagy szemét meresztett, de letegett egy megkezdett csomag Sopiacét a tizéves-

os asztalra. Majd lopva figyelte főnökét – hisz már nyolc éve nem látta cigarettával. Érezte, hogy ez nem bétéfőznyi pillanat, de nem szólt semminek. Amaz rágyújtott, majd felemelte a telefont, s a szomszéd állomást hívta. Köllégjával közölte a kissé furán megfogalmazott jelentést.

- Zöllök! Rajtam már átsemt a gyors!

Máthé András

Máthé András 1932-ben született Marosvásárhelyen. Az egyetemet Kolozsváron végezte el. Kezdetben a vásárhelyi lap művészeti rovatát vezette, majd a rádió szerkesztője lett. Alapítványtervezője a festészet, amit már a bajnoki is megismerhettek, hiszen 1992-ben áttelepedett, és bajai lakos lett. Kiállításai voltak Bukarestben, Kolozsváron, Sepalzentenygyörgyön, Marosvásárhelyen, Budapesten, Kolozsán, Kecskeméten. Szervezettől tevékenységét az alfa fel. Írások a kecskeméti Petőfi Népében és a budapesti Szabad Földben jelennek meg.

Népmese

A lélek kertje

Bródi Mária kiállítása Baján

A József Attila Művelődési Központ és Ifjúsági Ház Árpád téri Galériájában mutatkozott be a bajai közönségnek Bródi Mária kiskunhalasi képzőművész. A kiállítás egy több évet átfogó bemutatott sorozat részeként nyílt meg februárban. Katanich Ferenc, a sorozat szerkesztője és gondozója szerint: „...hajlamosak vagyunk egyszerűen elfogadni a tényt, hogy Baja képzőművészeti élete gazdag és sokszínű. Ritkán gondolkodunk el arról, miért kötődik a városunkhoz, az itt élő művészekhez anyai mezzire szakadt vagy egyáltalán nem a városban vagy környékén született művész. Az indítékok persze nem egyformák, a használt technikák is különbözőek, de ta-

lán ez adja a sorozat izgalmas változatosságát.”

Bródi Mária szerényen így vall önmagáról: „Kiskunhalason születtem 1949. július 26-án. A Szilárd Áron Gimnáziumban érettségiztem. Elvégeztem a Kirakatr rendező és dekoratív iskolát Budapesten. 1969 óta dekoratorként dolgozom.

Az amatőr képzőművészeti tevékenység választottam háttérzúgalm, amelyben minden körülmények között én magam lehetek. Szakismereteimet Diószegi Balázs rajzszakokörében, valamint B. Miklós Ferenc festőművész alkotótáborában szereztem. Kezdeiben kísérleteztem rézdomborítással, batikolással, bábkészítéssel. Végül ki-

fejezési eszközköz a grafika lett, amit tussal, pontozásos technikával készítek. Az utóbbi három évben temperával festem képeimet. Alkotásaim témái: fogantatás, születés, kapcsolatok, elmélés, valamint a lélek megélése. Ábrázolásukhoz természetből vett motívumokat hívok segítségül. Foglalkozom illusztrációk munkával is. Ják Edit Aranysisakos című meséihez és egyik óvodai foglalkoztatójához készítem a rajzokat.

Jelentősebb csoportos kiállításaim: Kiskunfélegyháza (1974), Kecskemét (1983, 1989) Kiskunhalas (1995). Önálló kiállításaim: Kiskunhalas, Kertvárosi Iskola (1993), Kiskunhalas, Közösségek Háza (1994), Székesfehérvár, Helyőrségi Klub (1994).”

Bognár Zoltán így jellemezte Bródi Mária munkásságát kiskunhalasi gyűjteményes kiállítása kapcsán:

„A népi kultúrára alapozott jelképek ott vannak már a korai munkáiban is: a falusi kapuk, a madárjesztés, az "Örökre bezárva" ősi szimbolikája jól jelzi, hogy a szerző nem szimplán a látvány foglalkoztatja, hanem fontosabb mondanója van a világ számára. Jellegzetes neozecessziós színezet és vonalvezetéssel alkot sajátos magának a szépség, a derű, a harmónia és a dekorativitás jegyében, a népművészeti stílizációt és szimbolikát biztos kézzel használva úgy, hogy folyton rákérdez az élet legáltalánosabb kérdéseire.

A képei lírai remekek. Írzelmesek és elgondolkodtatók: közvetlenül és áttételek nélkül szólal meg bennünk az érzelem. Ezt a világot egy gyengéd női lélek harmóniákban feloldó szemlélettel teremtí a báj és a szépség bővelében, erős kompozíciós fegyvellemmel. Abban a hitben, hogy az ember mindig győzhet az életnek mondott küzdelemben.

Ha ezek után Önök megkérdézik talán, hogy milyen lehet vajon a lélek kertje

Bródi Mária szerint telepítve, akkor leginkább egy olyan virágoskertet képzelhetünk el Öndöckel, amelyeket gondos női kezek ültettek és ápoltak szeretettel, amelyikben éppen ezért virítanak a virágok, gondozóztak a virágágyások, és kompozícióiban rendeződnek a színharmonikák. Ugyanúgy, ahogyan e mostani kiállítás darabjai mutatják.

Bródi Mária arra törekszik, hogy megszépítse a hétköznapjainkat. Aki nem ismeri őt személyesen, képzeljen el magának egy tündért. De olyan hétköznapit (ha szabad ilyesmit tündérekre mondani), aki minden nap megjelenik Halason az alko-

nyati órákban, a lemenő nap sugarában, és úgy tetszik, talán a lába sem ér már le a város porába, hanem egyenesen fölötte lebeg. Egy karmásként tart az egyik kezében, a másikban esetet. A hóna alatt plakátokat.

Kérem ne kételkedjenek benne: Bródi Máriát látjuk a maga testi valóságában, aki szerencsére itt tündérekkel közöltünk, és a lélek kertjét álmódja nekünk."

Béres Béla

A XIV. SZÁZADI KELEBIAI EZÜSTKINCS NYOMÁBAN

Kiállítás a bajai Türr István Múzeumban Kőhegyi Mihály (1934-2001) emlékére

*Dr. Hatházi Gábor,
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
főosztályvezető-helyettesének megnyitó beszéde*

Úgy gondolom, egészen különleges nap a mai, hiszen, hosszú idő után ismét nagyközönség előtt látható a kelebiai kincs. Nem akármilyen dologról van szó. Ugyanis, bármilyen furcsa, de Európa tudományos közléte számára Kelebia és a bajai Türr István Múzeum neve, egész egyszerűen, jóval ismeretesebben cseng – sőt ott valószínűs fogalom –, mint itthon, Magyarországon. S ez ennek a rendkívüli értéket képviselő gótikus kincsleletnek köszönhető. Annak szemléltetésére, milyen jelentős értékről van szó, hozzá kell tennem, hogy testvéreléteihez viszonyítva a kelebiai a legdrágább. Mindössze négy ilyen ismerünk. Kettő ezek közül Kiskunhalas határához kötődik: az alsóbodoglári, illetőleg a Fehér-tói kincslelet (melyeknek fotói itt is láthatók), valamint az ernesztházi kincs, amely a mai Szerbia területére esik (Banatski Despotovac). A negyedik kincsegyüttes Vas megyében került elő. Ezek a kincsek mind a mai

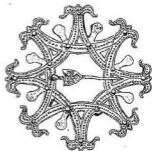
napig a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében található, és hosszú távon, amióta csak a millenniumi időktől számítva jelentős kiállítások léteztek a Magyar Nemzeti Múzeumban, ezek a leletek mindig meghatározó emlékei voltak a középkor, pontosabban a gótika művészetének. Az ötödik, a legzesebb ékszerlelet, a miénk itt vagyis a kelebiai. S ha már emlékeztünk, akkor fejet kell hajtanunk és kegyelettel emlékeztünk e középkori emlék megmentőjére és első feldolgozójára, Kőhegyi Mihályra.

Engedjenek meg ennek kapcsán néhány személyes élményt vagy gondolatot is, hiszen akkor, amikor néhány évvel ezelőtt elkezdtük a Kiskunhalas környéki anyag feldolgozását, fölmerült az ötlet, hogy miért ne vonatnánk be ebbe a körbe a kelebiai kincset is. S ezért nyomban felkerestük Kőhegyi Mihály bátyánkat – Miska bácsit –, hogy mi lenne, ha együttesen ezt a témát is feldolgoznánk egy nagyobb kiadvány számá-

ra. Miska bácsi nagyon örült az ötletnek, elfogadott partnernek, s úgy tűnt, hogy elkezdhetjük az együttes munkát. Sajnos, azonban bekövetkezett az a végzetes szívrozham, s a munka, úgy látszik, ránk maradt. De ha Miska bácsi most egy felhő szélén ül, s letekint ránk, talán azt mondja, hogy kedvére való ez a kiállítás, a gyerekek jól dolgoztak. Ezért úgy gondoltam, hogy ez a kiállítás csak akkor lehet teljes, ha Miska bácsi is jelen van, s gyakorlatilag ennek a kiállításnak a fele róla szól, az ő hagyatékából állt össze.

Miért is annyira fontos ez a kincs? Egyszerűen azért, mert nemcsak anyaga miatt, arany és ezüst lévén, s ha nem rejtik el nagyon jól, mondjuk a földbe, akkor tulajdonosai időről időre beolvastják, újabb ékszerek születtek belőle. Éppen ezért hasonló mennyiségű korabeli értéktárgyat alig-alig lehet találni. Ha azt vesszük, hogy mindössze öt ilyen kincslelet került elő az országban, sőt, az egész Kárpát-medencében, ha a határon túli részeket is figyelembe vesszük, akkor látjuk, hogy az, ami Schöndwischer István (1738-1818), a magyar régészet megalapítójának munkásságától számítva, az elült több mint kétszáz év alatt napvilágra került, valóban ritka vendég a régészek asztalán.

Mindig nagyon árukkodó, hogy milyen jellegű ékszerek alkotják az együttest. Nem is csupán a korlátot vagy viselet-történeti megfontolások okából, hanem azért, mert ezek a kis kősztyúk sem töltötték be más szerepet, mint napjaink háztartásában azok a dobozokban őrzött, ún. családi ékszerek, amelyek nemzedékről nemzedékre szállnak, de bizony, amikor megszorulunk, még kihúzhatunk a csavából. A középkorban sem volt ez másképp. Az emberek azokat az ingóságait őrizték, köztük a családi kincset, amelyeket valamiféle rendkívüli esetben, például tűzvész, háború, akár egy

járvány idején gyorsan menekíteni lehetett, majd szerencsés túlélés esetén az élet újraindított volt belé. A mi kincsleletünk esetében a történet úgy igaz – eleve tragédiát sejtet –, hiszen a régész azokat az értékeket találja meg, amelyekért a gazdája soha többé nem tudott visszatérni. Vagy azért, mert futás közben elfelejtette, hová rejtette el, vagy pedig azért, mert ő maga odaveszett.

Ennek kapcsán rögtön fölmerül a másik nagy kérdés, hogy vajon mennyit ér ez a kincs. Mennyit ér, milyen pénzüsszegeket jelentett a maga korában, amiből következtethetünk volt tulajdonosa társadalmi rangjára, vagyoni helyzetére. A mi kincsünk, bizony, mindössze másfél eke-aj földet, tehát körülbelül a kor viszonyai szerint három jobbágycsalád által művelhető földet jelentett értékében. Ezen olyan tíz-tizenegyet ökröt tudtak volna venni, vagy – lova válogatja – 1-4 lovat. Ez aztán eléggé megingatja a korábbi évek elképzeléseit, hogy Pál bán kincsről volna szó, már csak azért sem, mert Pál bán nem volt más, mint Neksei Demeternek, Magyarország pénzügyminiszterének a sógora, mivel a hűgát hozzáadta feleségül. De fordítva is, mert Neksei Demeter viszont a lányát, Kóst adta nőül Pál bánhoz. Pál bán körülbelül 2000 jobbágytelek ura volt, őt vármegye főispánja és tíz királyi vár vármegye. Tőle származik az a Gara nemzetség, amely később az ország legfőbb méltóságait adta a XIV. sz. végén, a XV. sz. elején, és a Hunyadi család legnagyobb ellenlábasa volt. Számunkra túl szerények ezek a megőrzött javak, úgy hogy új megoldás után kellett nézni. S ekkor egy nagyon fontos, nagyon értékes darabra, egy sisakdízszervetre bukkunk, melyet egy halforma, a csuka ábrája koronáz meg a középkor címerdivatja szerint egy adott nemzetség, úri család állatjelképeként. Mármost az a kérdés, hogy ezen a környéken ki az, aki csukák címet használt akkoriban. A középkorban, tudjuk, ez a vidék a kunok szállásrúlete volt. Még hozzá a Csertán nemzetségé. Itt még tudnunk kell, hogy kipszaktörök nyelven, amely a kunok nyelve volt, a *csertán* szó csukát jelent. S tudjuk, hogy Kőncsög ispánnak, aki a Csertán nemzetség feje, két fia volt, az egyik Csereci, a másik pedig Tompa. Kelebia mellett a szomszédos fahu ma is Tompa. Néhány olyan tény, amely a nyomozás számára – mint azt kiállításunk is szemlélteti – alternatív megoldást kínál.

A harmadik nagy kérdés, hogy mikor

kerülhetett mindez a földre. Az időrendi kérdéseket áttekintve: tehát megnéztük, mikori a legkésőbbi tárgy, megnéztük az egykorú bodoglári és Fehér-tói kincseket, hogy ott mik azok a kísérő érmek vagy egyéb leletek, amelyek bármiféle nyommal szolgálnának kutatásunkhoz. S alapos a gyanú, hogy valamikor Zsigmond király halála után vagy az azt követő néhány évben súlyosabb megrázkódtatás érthette itt a Duna-Tisza közt és a Duna-vidék határ menti területeit, melyekről azonban, vélhetően, a krónikák nem emlékeztek meg. Ez a mi nagy titunk, egyelőre, amellyel adósak maradunk. Vagyis olyan nagy csapás, amely miatt egyszerre, egy időben, hirtelen kerültek a földre a hasonló rejtgetni való. Ezek közé tartozik például a Jakabszállás-pusztai pénzelet is, ebben nincsenek ékszerék, de ugyanazokkal a Zsigmond-kori leletekkel záródik a pénzegyüttes, mint amelyekkel a bodoglári kincs is a földre került. Itt tehát valamilyen súlyosabb háborús helyzettel kell számolni. Esetleg egy járvánnyal, amikor a kunszállások igen nagy része elnéptelenedett. Mindez ösz-

szefüggésbe hozható az 1440-es, 50-es évek nagy pestis hullámvárával is (bár ez némileg későbbi időre esik), amely Nándorfehérvár ostrománál jelentős veszteséget okozott a védőseregnél, és amely végül Hunyadi János halálát okozta.

A dolgok tudományos mérlegelésén, megítélésén túl azonban úgy gondolom, mindenkire rábízhatom, ki-ki maga döntse el, milyen messzire követ bennünket gondolati kalandozásainkban. Én csak egyet kérek. Hogy ezt a kiállítást önök is ugyanazzal a szeretettel fogadják, amellyel készült, és nagyon-nagyon fontosnak tartok még egy dolgot megjegyezni. Hogy külön öröm volt számomra azzal a csapattal – kollégákkal – dolgozni, akik itt a végeken teljesítik napi feladataikat, és úgy gondolom, hogy bármelyik országos múzeumban megállnák a helyüket. Sőt, valami többletet is tudnak itt a végeken, ami a nagy pesti múzeumokban is van, azaz, hogyan kell esetleg a semmiből is katedrálíst emelni.

Lejegyezte: Borbély János

EMLÉKEINK ŐRZŐI

D. I. emlékére

A művészet, a festészet kezdését egy görög regé így magyarázza: Egy pázstorlánykát elhagyott harcba induló kedvese. Hogy a lány ne feledje el a fű emlékéit, a homokba rajzolta bácsizó kedvese arcokpét, így és ezért született az első rajz... A görögök szerint tehát a képművészet születése az ember emlékeinek megőrzése iránti vágyunk köszönhető.

Emlékeink, múltunk őrzői azóta – ahogyan az emberiség is – nagy változáson, fejlődésen mentek keresztül. Világunk és ezzel lehetőségeink határai beláthatatlanul kitágultak. A viládság ábrázolására, értelmezésére, emlékeink megőrzésére a tudomány fejlődése egyre színesebb, árnyaltabb lehetőségeket kínál. Ahogyan a görög mitológiában a művészetek kilenc istennője együtt táncolt és dalolt az Olimpuszon vagy a tiszta víző források közelében, úgy a harmadik

évezred első éveiben is gyakran találkozunk a művészet és a tudomány, a művészetek társulásaival, mely kiváló lehetőség a valóság teljesebb megközelítésére.

A művészet százados története folyamán jó néhány alkotó bizonyította be, hogy érzéseik nem egy fokon izznak, gondolataik nem mindig egy sínen robannak bele a nagyvilágba. Kovács László festő- és fotóművész négy évtizedet átívelő pályájának lenyomatai, a 2003 februárjában nyílt tárlat montázsai is ezeken a síneken érkeztek hozzánk.

Kovács László sajátos, összetéveszthetetlen karakterű alkotásával, olykor a festészet és a fotóművészet területének határait érintve, négy évtizede hagy nyomokat a magyar művészet történetében. Többféle ágazó tehetséget nem a kritikusok dögmái, nem is a közönség izlésiénye, hanem saját karaktere határozza meg. Alkot, mert ez létezésének egyik legfontosabb lehetősége. És úgy alkot, ahogyan saját belső törvényei szerint alkotni kényszerül. Olyan törvények kényszerre alásit fogalmazza meg mondanivalóját, rakja fel színeit a vászonra, komponálja egységbe a pillanatokban rögzített és az esettel formált valóságot, mint amilyen törvények szerint lélegzik, mozgatja tagjait. A titkosnak látszó többszörös, többirányúság nála éppolyan természetes, mint az, ha alkotóképességét egyetlen területen bontani ki. Kovács László festészetén, fényképein, montázsain keresztül minden ember legközelebbi vágát éri el: megragadni és emlékeinkben megőrizni minden szépséget, ami élénk körül.

A 2003 tavaszán a JAMK Galériájában megrendezett 1+1=MONTÁZS c. látványtár azok számára készült, akik igazán látnak és azok számára, akik igazán szeretnének látni. Kovács László itt bemutatott fényképei képek, a valóság egy pillanatának lenyomatai. Az általuk, belőlük készült montázsok egyszerre alkalmasak arra, hogy megőrökítsék, értelmezzék, birtoklóják és megőrzésük a valóságot, egy ember valóságát.

Ezek a fotók sohasem önmagukért vannak. Ha a fotó nem tud valami hasznosat felmutatni, valami érvényeshez kapcsolódni, ha nem tud részévé lenni egy szellemi mozgásnak, ha csak látványt mutat, s nem mutat szándékot, gondolatot is, akkor nem lenne értelme csinálni. Kovács László 1967 és 1985 között készült fényképei önmagukat mutatják, de nem önmagukéért vannak. Együttérzések gyemgédék és személyesek. Hagyják, hogy az ember maga lásson. A belőlük és általuk készült montá-

zok a személyes érnittettség témának túl a 60-70-es évek szellemi mozgalmához is kapcsolódnak. E korszak szellemi hulláma felszínre hozta egykor, s e képek felszínre hozták ma is a falusi kultúra iránti rajongást – ezzel együtt annak megőrzésére tett kövétel –, de egyben a nemzeti büszkeséget igényelt is. Kovács László montázsainak tisztasága, letisztultsága, egyszerűsége figyelemre parancsoló. Eszünkbe juttatja, agyunkba vért egy ősi kultúra emlékei.

Kovács László montázsaival többet tesz, mint hogy átértelmezi a sokszor hétköznapi (vagy annak látszó) témák anyagát: embereket, tárgyakat, eseményeket, akár képzőművészeti alkotásokat, bármit, amit lá-

tunk, láthatunk – ahányan, annyiféleképpen, s gyakran felültesen, s hozzáad rengeteg mindent, amit egyáltalán nem látunk (vagy szemmel nem is láthatunk). A valóságot, mint olyat értelmezi át kiállítási tárgyá, néprajzi kutatás célját szolgáló figyeljessé, megfigyelés célponyjává. A világ megkötésével szétvádeli a folyamatosságokat, behelyezi a darabkákat egy őrségi tratgyűjtőbe, s ezáltal a világ egy szavakkal leírhatatlan, megfogalmazhatatlan részét teszi megőrizhetővé.

Kovács Zita

Pécs házaspár – 5. 1984.

Különbö minden nagyszerű

Egyszerre örülhetünk annak, hogy az általuk oly annyira kedvelt és tisztelt fotográfusnak régi-új fényképeit láthatjuk, valamint annak, hogy belealpozhattunk első albumába, aminek eredeti szándéka áttekintő válogatást adni a szerző eddigi munkásságából.

Ez a megjelenésében szerény, tartalmában gazdag album a Fényképtár 20. kötete, amelyet szerencsém volt szerkeszteni, fotográfusunkat az 6t megillető helyre, a neves kortárs fotográfusok társaságába emeli. Ugyanakkor ennél többet is ad. Reményeim szerint ugyan-

is mindenkinek, aki végigalpozza az albumot, a művek nyíjtotta élményen túl, az is világosan kiderül, hogy ki rejtozik a fényképezőgép túlodalán, milyen ember a fényképek alkotója.

Kovács László, hogy végre kimondjam ünnepeitünk nevét, szerencsés természetű ember. Megrögzött derülítő, s ebben, hozzon bármit a sorsa (miként hozott is), megingathatatlan. Megvan az a ritka adottsága, hogy a dolgokat úgy veszi, ahogyan vannak. Elviseli az életet. Nem házong. Nem csinál bolhából elefántot, elefántból bolhá. Tudja: a jó-

ra rossz jön, a rosszra pedig jó. Ez a dolgok rendje. Idővel azután a jó elnyeri jutalmát, a rossz pedig büntetését. Csak ki kell várni, ha van hozzá (végtelen) türelmünk.

Természetes bölcsesség az élő természetből (melyben otthonosan mozgó) tanulta. Meg talán Goethétől, aki egy alkalommal (1827. április 25-én este) azt mondta Eckermann-nak: „*Csak nem kell szőlőt várni a csepkebokortól, s fűgét a bogáncstól; különben minden nagyzerű.*”

Azután pedig Kovács László sokoldalú ember. Festőművész, fotográfus és tanár (hogy most mást, például a halakkal, kutyákkal, egyéb háziállatokkal kapcsolatos szakismeretét ne említsem); a három hivatás, szerencsére, nem keveredik a tevékenységében, hanem ötvöződik a. Amikor fest, a színekből építkezik, amikor fotográfál, a valóságot többnyire fekete-fehérben rögzíti. Amikor tanít, nem oktat, hanem nevel. Nem szólamokat mond, hanem példát az emberi tartásra, felelősségtudatra, hitre, a munkával szembeni alázatra.

Kovács László fotográfiai pályafutása nem reptéylek sorozata, hanem egyszerű képek. Műveit (mind fotográfáit, mind festményeit, grafikai lapjait) a véletlelre fokozott egyértelműség, valamint a gyakran fölfedezhető képi ironia jellemzi. A szeszélyesen változó divat mintha nem is érintené. Megtanulta, ami szakmailag megtanulható, a többi, úgy véli, már csak rá tartozik. Megy a maga útján, amerre fíradhatatlan képzelete vezérli. Gyakorta hajmeresztő szabálytalanságokat enged meg magának. Nem keresi a pillanatnyi sikert, a finom érzéki kritikások kegyeit. Sőt. Néha már bosszantón nem törődik az elmarasztaló szakmai ítéletekkel. Mondhatják műveire, hogy nem haladnak a korral, hogy túlságosan erős bennük az oktatói szándék, hogy nem eléggé változatosak. Lepereg róla. Mondják neki: máséknál kelene fényképeznie, új stílusban. Megrázza a fejét. Én így látom, mondja, így tudom, így érzem. Műveit látva hajlik rá az elfogulatlan néző, hogy igazat adjon neki.

Végére is mit láthatnak majd Önök Kovács Lászlónak az albumban található fényképein?

Kétkézi munkások hétköznapjait. Környezetük. Életük jellemző pillanatait, a bölcsőtől a koporsóig, sőt, még azait is túli: a sírig. Parasztemberek, halászok, pékek, búcsúba járók, hentesek,

cigányok néznek vissza ránk műveiről.

Munkássága meghatározó, s talán a legtöbb értéket hordozó vonulata, a társadalmi jelenségek okait, következményeit feltáró művei. Ezekben látásmódjára (amit a Nagybaracskai Fotográfiai Alkotótélepen tőlőtől évek alatt tökéletesített) az elkötelezett szociófotós.

Elsőként kell említeni a vidoei kegyhelyre zarándoklókat bemutató nagy ívű sorozatát, amit már harminc esztendeje fényképez, rögzítve az elkerülhetetlen változásokat, az esemény kiábrándító elsekélyesedését. A sorozat legnagyobb erénye a belőle sugárzó együtt érző emberség.

Kovács László jól tudja, a naiv hitélet mindenkor nagy eseményét, az évről évre ismétlődő zarándoklatot az elcsesztőség, a szánni valóság, a lehetetlenbe vetett megszállott reménykedés élteti. Embereket látunk, akik sorsuk jobbra-fordulását, egészségük helyreállítását, tehát valami csodát remélnék egy-egy áhítatos zarándoktúttól. Őket érdemelemlől érné a kíméletlen megrovás, a maró gúny. Ahol a fényképek mégis megjelennek az ironia, ott nem is a résztvevőkről, a zarándokokról van szó, hanem a kegyes nép vámszedőiről, akik hasznot húznak belőlük.

Figyelmet érdemelnek a kiemelkedően szép zarándokportrék; a megtört arcok, a hajlott hátak, a reménykedésbe belefáradt tekintetek. Mellettük ellentétképpen ott vannak a gyerekek, akik nem ismerik a múltat, nem érzik az esemény súlyát, inkább csak a pillanat érdekességét.

Hasonló érzelmi azonosulás jellemzi az öregkorukra magukra maradtakat megörökítő felvételeit, valamint a kecceli cigányok életét félvillantó képsort.

Az album az ezredfordulón készített, kíméletlenül őszinte, páros ónarcokképpel zárul. Ezek drámaisága, valamint az új kezdeménynek számító Arcok sorozat két darabja látványos fordulatot, megújulást sejtet.

Ami nem is maradt el. Bizonyították rá a most megrendezett tárlat, amelyen új oldalról ismerhetjük meg Kovács Lászlót.

Ám, amilyen határozottan beszélhetünk mindegyik, több évtizedes barátságunk jövőtől, a továbbiakban annyira mert kell fontolnom minden zavamat, tartva magam Konfucius bölcs tanácsához, miszerint „*Olyan dolgokban, amiket nem ismer, a nemes ember tartózkodó és óvatos.*”

Márpedig a montázs nagyon olyan do-

log, ami megköveteli tőlem a tartózkodást és az óvatosságot.

Szerencsémre, Kovács Lászlót ebben is a józan egyszerűség vezeti.

Egyébként montázsainak különös a története.

Habár jó tudjuk, a fénykép nem éronél maradandóbb, sőt, oly sérülékeny, annyi veszély leselkedik rá, hogy már születése pillanatában magában hordozza a megsemmisülés lehetőségét. Ugyanakkor számos esetben (csodával határos módon) veszettek hitt fényképek kerülnek elő, túlélve minden viszonytárgyat.

Tulajdonképpen ez (kisebb csoda) történt most is. Kovács László úgy évtizeddel ezelőtt diaporámát készített, melynek alkotóelemei később elkallódtak.

Csúnya volna (otromba ünneprontás) elvesztésük okát firtatni. Azt állítani (miként egyesek meggondolatlanul teszik), hogy a színes felvételek azért tűntek el, mert a szerzőnél ugyan mindennek lelke van, de az nem a rend. Helyesebb a tényeknél maradni.

A múlt esztendőben váratlanul előkerültek a felvételek, melyek a diaporáma megkövetelje szigorú rendben láncot alkottak, egyikből következett a másik; az egészek csak így volt értelme, ha a részek a helyükön voltak. Most azonban, szabadulva kötöttségükből, minden egyes darab önmagát képviselte, készen állt arra, hogy alkotójuktól új értelmet nyerjenek.

Ekkor születhetett meg Kovács Lászlónak a montázsalkotás gondolata.

Ahelyett, hogy belemérülünk a montázs elméleti kérdéseibe (amiről tudós emberek napokig vitakozva sem tudtak meggyezni). Képzéjük el: közel két tucat válogatott szakember között nem akadt kettő, aki ugyanazt állította volna), elégedjünk meg azzal, amit Pléh Csaba képvisel azon az összejevetelen, amely a montázs fogalmát szándékozott volna megfogalmazni, s amelyből született ugyan egy háromszáznegyven oldalas könyv, de megnyugtató, elfogadható meghatározás nem. Pléh Csaba szerint „*a montázselmély alapja az, hogy a (legidősebb értelemben) szintaktikailag összekapcsolt elemek között ellentmondás, feszültség lép fel, mely értelmezési igényt szül, s ez az értelmezési folyamat, feltárva az ellentmondás ellenére meglévő kapcsolatot, eredményezi az 1+1=3 hatást, vagyis a montázs több s más tartalmat képvisel, mint elemeinek összesége.*”

Kovács László, akit feltehetően nem izgattak a szakemberek vitái, a már többször emlegetett, tőle megszokott, egyszerűséggel, két felvételt összeméselve hozott létre új minőséget. Születésüknél a fotográfust a (tőle nem idegen) festői látásmód vezérelte. A fényképek eredeti formarendje, jelentéstartománya más értelmet kapott. Az átváltozás, az újateremtett élmény szavakban nehezen megfogalmazható, mivel a hatás érzéki. Izgalmas (egyben megunhatatlan) látvány az idegen elemek szimbiózisának kényes egyensúlya, a rendezett rendezettség teremtette belső feszültség, a tűmör, letisztult, minden fölösleges sallangtól mentes, ám meghökkenítő képi rend. Andrej Tarkovszkij Naplójában olvashatjuk: „az a mozgatórugója az egésznek, hogy a lehető LEGKEVESEBB megmutatása alapján alkasson véleményt a néző az egésztől.” A jelek szerint ezt a rugót Kovács László jól ismeri.

Kérem Önöket, adják át magukat montázsok nyújtotta élménynek, és közben, pihenésként, lapozzanak bele Kovács László albumába.

Holnaptól kezdve pedig, bármi éri is Önöket az életben, ne mérgelődjenek, ne szomorkodjanak, ne keseredjenek el; jusson eszükbe, hogy „...különben minden nagyszerű”

Gera Mihály

Elhangzott a József Attila Művelődési Központ és Ifjúsági Ház Árpád téri Galériájában 2003. február 20-án, Kovács László 1+1=MONTÁZS c. kiállításának és a „Különben minden nagyszerű” című fotóalbumának bemutatóján.

*A kamárím itt hagyott - IV. 1987
(jobbra fent)*

*Máriakönyve búcsú - 3. 1981
(jobbra lent)*

Epilógus a bajai motorcsónak – építés hőskorának történetéhez

A Honpolgár márciusi számában lezár-
tam azt a cikksorozatot, melyben a Duná-
hoz kötődő víziélet egy színes korszakát
próbaltam megeleveníteni.

Szándékosan kerültem a „befejezni” szó
használatát, hiszen ez a korszak ezek
életében hagyott űde, szeretettel ápol-
t emlékeket. Várható volt tehát, hogy a le-
írt események korszalai és résztvevői je-
lentkezni fognak; dokumentumokkal és
emlékeikkel gazdagítják anyagomat. Így
is történt. A jelzések, észrevételek és ki-
egészítések folyamatosan érkeztek. A
szerkesztőbizottsággal egyetértve úgy
döntöttem, hogy ezeket az értékes ada-
lékoknak a summázatait a VI. rész megje-
lense után fogjuk közölni. Elisásként DR.
SOLYMOS EDE múzeumigazgató levele
érkezett meg.

„Nozstalgiaival olvasom Dániel József
ötvenéves tanulmányait a Duna meghódítá-
sról, hisz magam is részese voltam en-
nek az élszifomának. Hiányolom azon-
ban, hogy nem említi a motorkészítők kö-
zött Klossy Tihamért, aki ugyancsak is-
mert mestere volt a csónakmotorok készí-
tésének, olyanmódon, hogy sokan még
Klossy-motorként emlegetik a kis söprűs
Csepeleket. A Kálvártánál lévő műhely-
ben dolgozott, segítette délutánoknál só-
gora, a nyomdász Zsifkovics László vol-
ta. Az ötvenes évek második felében léptem
be ebbe a táborba. Egyik év őszén álla-
podtam meg a mesterrel, hogy nyárra el-
készít motoromat. Átadták egy listát,
amin mindenféle motoralkatrészt volt fel-
sorolva. A téli folyamán vásároltam össze
a városháza sarkán - ma ügyfélliroda he-
lyén - lévő üzletben: Gyenge volt még az
ellátás, hol ezt, hol azt nem lehetett kap-
ni.

(Motorkerékpár is kevés volt akkor-
ban. Háziorvosunk boldogan újságotla,
hogy szakszervezetl kiutalásra vehetett
egy Csепelt.) Tavasszal átadtam gyűje-
ményemet, nyár elejére elkészült a kis
söprűs motor. Perzse csónak is kellett.
Vettem egy alig használt "papucsort".
Megállapodtam Madarász Bécsival, aki a
hid városi oldalán őrizte a csónakokat,
míg a túlórládon a horgászegyletek vol-

tak kikötve. Ebben az időben úgy emlé-
kzem, 3000 csónak volt Baján, legtöbb az
országban, második helyen állt Győr.

Alapjában nem volt olcsó mulatság mo-
torcsónak tulajdonosnak lenni. Kellett
egy csónak, egy motor, (a csónakot a víri-
rendőrség nyilvántartásba vette, de nem
emlékzem, hogy a motornak volt e nyil-
vántartása). Évente 100 Ft volt a csator-
nadíj, az őrzésért is kellett fizetni.

Tavasszal lovas kocsival lefuvartuk,
összel haza. Ez is pénzbe került. Minden
évben kátrányozni, festeni kellett, és ha
használtuk, üzemanyag is, - 1.50 Ft volt
literje. De a használati idő leginkább jú-
nustól szeptemberig terjedt, amíg jó idő
volt. A fűrészek védelmére a tanács dú.
15 és 18 óra között megtiltotta a motorral
való közlekedést a Sugovlácán. A szigeten
állt egy árbóc, ha felhúzták a zászlót,
csak evezővel közlekedhettünk. Hat óra
tájt a Türr környékén tele volt a Duna
motorcsónakkal, hatkor megindult az
áradat, több méter magasnak kétfülfogó
gáz lengett a víz fölött, de néha még a Bék-
ke téren is. A „bajaiság” jele volt akkor-
ban a motorcsónak. (Csak később lépett
helyébe a halászlé főző tudomány.) Évek
múlva megfeleltek a 250-es Pannónia
farmotorok, rövid ideig a gyári Strályok,
melyek oldalmotorok voltak, de nem let-
tek kedveltek. 4000,- Ft volt az új ára,
(kb. 2 havi fizetésem), végül a Bizományi
vette át és 900,- Ft-ért árulták. Anután
jöttek a külföldi nagy csónakmotorok,
velük együtt a drága csónaktestek, és meg-
csappant a motorcsónakosok száma. Már
vízijáratossági vizsgát kellett tenni, a na-
gyobb motorokhoz kishajóvezetői vizsgát
is, de a jó óknak a személyautót terjedé-
sét látom. Megjelennek a Trabantok, Sko-
dák, Laddk, stb. (Eleinte az összes - 3-4
autót ismerték.) Sokan már a Balatonra,
sőt a tengerre mentek, mások nyaralót
építettek. A söprűs csónakmotor már nem
számított státusz-szimbólumnak.”

A kort és jellemző vonásait érzékete-
sen megjelenítőt írást köszönjük. Meg-
jegyzem azonban, hogy Klossy Tihamér
nem maradt ki; neve a novemberi közle-
ményben (13. oldal első oszlop, harna-

dik bekezdés) szerepel a motorépítő mű-
helyt üzemeltető mesterek felsorolásá-
ban.

Miközben a DKW csónakmotorokról
szóló részt írtam, folyamatosan érzékelt-
em egy feloldhatatlan ellentmondást.
Magyarországon 1965-ben mindössze
99 000 személygépkocsi volt; döntő
többségük állami tulajdonban. A márka-
összetételt tekintve a kocsi-park Volgá-
kai, Pobjedából, Wartburgból és Tra-
bantból állt. Mivel a Horty-korszak kb.
20 000-es gépkocsiállományát szertesztét
fújta a háború, az 1960-as gépkocsi-
giszterben igen gyáren fordulhatott csak
elő a Daimler Kraftwerk Werke emil-
tett modellje. Viszont Baján ebben az
időszakban legalább három-négy tuca
Streket gyártanak, jórészt 600 cm-est.

Másrészt - a gépkocsi bezsalatos szű-
kössége miatt - a tulajdonosok és szere-
lők az agónizáló járműveket a klinikai
hálak beállításig igyekeztek forgalomban
tartani. Hogyan lehetséges, hogy a kiér-
demesült DKW-k 1960 táján egyszerű-
re ilyen tömegesen szenvedtek ki, át-
engedve még használható hajtóműveket a
guberalóknak?

Február 8-án meglátogattam HATALA
JÓZSEF, és a kedélyes beszélgetés egy
fordulata megoldotta a rejtélyt.

Elek Jenő ismerte a Bécsen és Buda-
pesten át közlekedő nemzetközi gyors
étkező kocsijárat egyik felzsalgálóját.
Az viszont meghiit barátja volt a főszá-
kácsnak. Ötven év időtávlatra sajnos e-
legendő ahhoz, hogy köddé foszlassa a je-
les konyhaművész személyére vonatko-
zó adatokat. Három jellemvonása azon-
ban még fél évszázad múltán is éles kon-
túrokkal rajzolódik ki. Elmeje lelemé-
nyes, nem idegenkedik némi kockázatt
vállalásától, és harmadszor: kevésbé
átlagos a Disznófőjén Nagyúr kísértésé-
vel szemben, mint harcos Ády Endre.
Egyszóval: néki mindig jókor jött némi
pénzmag. Másrészt: a 600-as DKW mo-
torblokkja éppen belecusszan a konyha
legnagyobb fazekába. (A 700-as már
nem fér bele.) A nagy kaliberű gépeket

termelő bajai motorcsónakipar ily módon a szőlők magyar kínálatnál bővebben csobogó nyersanyagforrásból táplálkozott. A lecsupaszított motorblokkok tehát osztrák vagy német autómotortökből vándoroltak a Westbahnhofra, onnan a hasas edénybe, majd Budapestről már bejárattott pályán Bajára.

Némi bézogat hágy a gondolatmenetben, hogy közben határtárlépes és vámvizsgálat is beiktatózott. Az viszont már a fantázia játéka: szabad területe, hogy a finánc miért nem jutott el a fedő megemelésének ötletéig, vagy a derék szakács miként alkalmazta a jóakarát megnyerésének valamilyen eredeti módszerét. Csupán a végeredmény ismeretes. A szemérmes import tartósan fennmaradt, és biztosította a rászoruló bajai műhelyek folyamatos nyersanyag ellátását.

Korrigálnom kell egy olyan részletet, mely id. Szedő István szakmai életrajzában szerepel. Hatala József rátalált egy dokumentumra, mely kétségtelenül bizonyítja, hogy a Schölsinger esztergápad reprivatizálása nem az 1956-os forradalom napjaiban, hanem öt hónappal később történt. Ezt a közölt fénykép hátoldalán lévő korabeli feljegyzés igazolja. Az emlékek ismételt kibogozása és rendszerezése kétségtelenül teszi, hogy az akció kiszélesítésén Elek Jenőnek döntő szerepe lehetett. A gépnék a Kismotor és Gépgyár Kigyó utcai telepéről történt ki szabadtársa nem volt végrehajtható műszelid erőszak alkalmazása nélkül. A néphatalom ideiglenesen defenzívába szorult helyi képviselője éppen jegyezte meg: „Ezt a gépet maguk majd rendőri kísérettel fogják visszahozni”. Mivel az erőre kapó Kádár-rendszer 1957 nyarán megkezdte az októberi forradalomtól tízhet főtáji bajai rebellisek begyűjtését, a kései partizánoktól végrehajtható is számíthatnak volna az állami elkvártélyozásra.

Bármilyen hihetetlen, de tény, még hajszálra sem górból a csoportkép egyetlen tagjának sem. Elek - e furdányos férfú - körülbelül oly jól ismerte a hatalom működési rendszerét, mint a Küllöps barlangjába szorult Öcüsszeusz Poliphémosz pszichológiáját. Kétségkívül jól is szakszerűen adagolta azokat a kenőanyagokat, melyek a proletárdiktatúra gépezetének célirányos működtetéséhez szükségesek voltak.

A diadalittas kis csoport bal oldalán Elek Jenő, mellette Hatala József, mő-

A rohamcsapat a kiszabadított esztergáppaddal

gőbtük a fuvaros, Sámán András áll. A kép jobb oldalán id. Szedő István deklarálja készítésével a pad tulajdonjogát.

Több helyen jeleztem, hogy a bajai motorcsónak kultusz a versenysporthoz is elvezethető. Annak illusztrálására, hogy Baja afféle belföldi „sport nagyhatalom” volt, bemutatok egy táblázatot. A közlemény az Autó-Motor c. folyóirat 1967. XII. 21-i számában jelent meg.

Kiértelmezés és eltűnődésre érdemesnek látom a következő adatokat. A közlemény 43 nevet sorol fel az országos bajnokságon helyezést elért sportolók közül. A lista 14 bajai nevet tartalmaz. A megnevezettek 33%-a tehát városunkbeli sportoló volt. Tanulságos szemügyre venni az összpontszámok alakulását. Az országos bajnokság első helyén végző budapesti csapatot mindössze 175 pont

elmaradással követi Baja. A bronzérmes és a második helyezett közt viszont 6441 pontnyi differencia mutatkozik. A számok meggyőzően bizonyítják, hogy Baja alaposan megszorongatta Budapestet, és ha megcsapja a szerencse fúváltatának lebbenése, megelőzhetette volna a fővárost.

Nem szabad azonban elszakítanunk a siker értékelését attól a műszaki-gazdasági háttértől, melyből kisarjad. A versenytársak mögött általában gazdag, a csónakorsportat bőkezűen támogató iparvállalatok álltak. Bővebben részeselek az állami pénzforrások hozamából is, mint a határszéli kisváros sportemberei.

Beszélgőtársaim elmondták, hogy a versenyzők költségeinek egy részét saját zsebtöbblő kellett fedezniük, és a szerelő-javító munkáit is maguk végezték. A csónakok szállításához a sportegyesül-

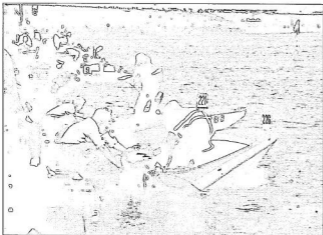
tot az MHS kntk versenyzői gyűjtésük, a sílő és a sporthajó osztályban összesen 17 181 pontjuk van. Főzetésre méltó a Bajai MHS nevelésének kényei a sportolók 1181 pontjával biztosította a városi egyesületnek a 2. helyet. EREKES a pontszámok megnevezése. A kntk 13 964 pontot szerzett a síklobójakkal és 3827-et a sporthajókkal, ugyanezen a bajnokságon 18 220, illetve 6784. A 3. helyen végző MATEYAR Bajó- és Dargayvár alapszaga lemaradt az 8948 és 4721, illetve összesített 12 978 pontjával. A további sorrend: 4. Szegedi Spartacus 2485 - 5. Budapesti Spartacus 6076 - 6. Matriól MHS 1681. A társulási osztályban 1. Vassas Izó 12 763 - 2. MHS kntk 9201 - 3. Budapesti Spartacus 7059 - 4. Várd Vasutas 1313 - 5. Szegedi MHS Vasas 107 - 6. Szegedi Spartacus 716 pont.

Es gyf fnt: a bajnokság: NIKLÓHAJÓK 175 KCM: Bajnok POT-SUBAI TAMÁS kntk - 2. Adolf T. MHS Bajó - 3. Horváth L. MHS Bajó - 215 KCM: Bajnok HODÁK TIBOR kntk - 2. Lángó F. MHS Bajó - 3. Balint A. MHS - 1. Országh S. MHS Bajó - 3. Kovács E. MHS Bajó - 8. Négrádi J.,

kntk - 390 KCM: Bajnok SZEPLAKI GYULA, kntk - 2. Keresztes S. MHD - 2. Kies S. MHD - 4. Bócsai J. MHS Bajó - 6. Bócsai O. kntk - 390 KCM: Bajnok LUKÁCS LÓRÁNT, kntk - 2. Füle S. MHD - 3. Duda J. kntk - 4. Csabácsi J. MHS Bajó - 3. Fekete B. kntk - SPORTHAJÓK 175 KCM: Bajnok BESZE LÁSZLO, Szegedi Spart. - 2. Lakatos L. MHS Bajó - 3. Jánoschitz J. MHD - 3. Balajósi J. MHS Bajó - 280 KCM: Bajnok KISFAL. B. Szegedi Spart. - 3. Borsosgyőri Béla, MHS Bajó - 2. Árvai F. MHS Matriól - 1. Bócsai M., Bpesti Spart. - 1. Ráspéter J. Szegedi Spart. - 390 KCM: Bajnok DR. KOVÁCS BELLA, Szegedi Spart. 3. Bőcsai Gy. MHD - 3. Fekete J. MHS Bajó - 4. Borsosgyőri Gy. MHS Bajó - 400 KCM: Bajnok BERENTZ BELA, kntk - 1. Halmás I. kntk - 2. Hagedűs Z. MHS Bajó - 4. Bács I. MHD - 3. Hatala J. MHS Bajó - 6. Kozma J. MHD - 100 KCM: Bajnok KERESZTES JÁNOS, Szegedi Spart. - 2. Ötvári L. Bpesti Spart. - 3. Kovács T. Bpesti Spart. - 4. Lukács F. Bpesti Spart. - 5. Kovács T. Bpesti Spart.

Az 1967-es országos versenyzők összetett végeredménye.

Az aláhúzás a bajai neveket emeli ki

Egy szegedi verseny a 60-as években.

A 226-osal Szedő, a 221-es számmal Hatala csónakja rajtol.

let kölcsönzött egy Caepel teherautót. Erre azonban csak négy csónak fért fel. Szerettek viszont egy kiselejtezett túlózó szerkocsit. A pótkocsiként alkalmazható jóságából a futóművet és a platót tudták felhasználni. Erre Hatala József ráépített egy olyan csövázat, melynek rekeszeibe további nyolc sporthajtó lehetett beelőrszáttni. A rakfelület középre egy tizenkét férőhelyes, zárható fémszékényt hegesztett fel: ebben utaztak az értékes csónakmotorok és pótalkatrészeik. Ezzel a nem túl mutatós, de célszerű alkotmányval tudták elérni,

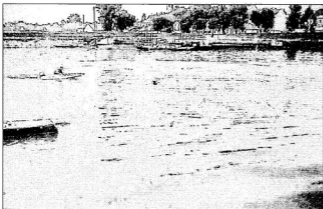
hogy a versenyek színhelyein legalább tizenkét bajai hajó állhasson startvonalhoz.

A motorcsónakversenyzés nem veszélytelen sport, és a jármű azonnal megtorolja a mozgás-dinamikát figyelmen kívül hagyó elrövedést. Az ismeretlen fotós kb. 40 éve ilyen pillanatot örökített meg: Hatala József kísérőtársa a versenyen ifj. Szedő István volt. A csónak pompás technikával, szinte helyben perülve kerülte meg a bóját. Mikor a villámgyors manőver után Hatala visszafordult, megrémült: mitfáreének helye üres! Az ifjú és lelkes,

ám akkor még nem elég óvatos versenyzőtárs slábeccsülte a kis sugarú kanyarban fellépő centrifugális erőt. Elszállt, és lapos, vadkacsa-stílusú ívbén fogott vizet. A kép már a mentés fázisát rögzíti. A csónak-tól jobbra látható fekete folt a társa felé tempózó kísérő feje. A felvételel elmondhatnánk, hogy Szedő István újrászületésének képi dokumentuma. Szerencséje volt; a vesztéssel forgó csiga pillanatok alatt változtatott volna véres halálmalommá.

A bajai motorépítés múltjának tárgyi emlékeit legbőkezűbben DR. HANCSICSÁK JÓZSEF körzeti orvos gyarapította. A beces tárgyak édesapja műhelyéből származó relikviák. Különleges olajozású motorház, öntőforma, nátrium töltésű szelep, dugattyú öntvény, pilekőnyű szelepemelő rúd, Messerschmitt vadászgép motor anyagából öntött, különleges szilárdságú hajtókar kerül elő a hasas sportszatyorból. A mappában fényképek rejtőznek; az emlékezetből pedig az ifjúkor élményanyaga árad bőségesen. Annak a hajdani barátai körnek munkás hétköznapjairól, mely felszázada a Madách és Flórián utca kereszteződésének tájékán szorgoskodott.

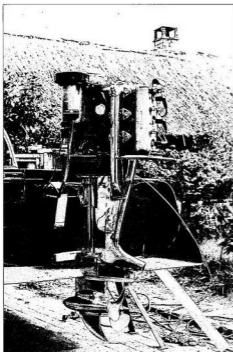
Bálint Mátyást, Hamháber Józsefet, Hancsicsák Józsefet és Márton Lászlót főként a motorversenyzés iránti érdeklődés tömöríti időszakonként együttműködő munkaközösséggé. 1948 táján tevékenykedni kezd Baján egy lelkes fiatalemberekből álló versenyzői kör, mely széria motorkerékpárok átalakításával, tuningolásával országos figyelmet von magára. Hamháber a technikai háttér biztosításában működik közre: kiváló motorszerelő és forgácsoló iparos. 1960 tájékán betársul abba a műhelybe, amely Hancsicsák Madách u. 31. sz. alatti házában udvarában működik. A versenymotorok teljesítményének fokozására irányuló változtatások több területen módosítják a hagyományos konstrukciókat. Egyrészt a forgattyúház térfogatjának csökkentésével növelik az elősűrítés mértékét. Másrészt a beömlőnyílások gondos, szimmetrikus kiképzésével a henger robbanókeveréccel való ideális feltöltésére törekednek. Dr. Hancsicsák elmondja, hogy a két iparos néha napokon át bíbelődik finom, fogorvosi műszerekhez hasonló szerzőmokkal, míg el nem érik a henger vasöntvényének kellő pontosságú megmunkálását. Nagy gondot fordítottak a kipufogási tér megfelelő méretezésére is. Ahhoz, hogy a kétütemű motor a legjobb hatásokkal működjék, a kipufogó dobnak

A tékozló fiú visszatér

A cromokban Hatala, a tempózó úzó ifj. Szedő

A háromhengeres, önműködő Wartburg.

Ez volt a legnagyobb hengertartalmú Baján épített farmotor

14,5-szörösen kell meghaladnia a henger térfogatát.

A versenymotorok teljesítmény növelése területén elért eredményeket főként Hamháber gyűmölcsöztette a csónakmotorok előállításában. Hancsicsák – fia szerint – két seprűs és két farmotort épített meg. Hamháber farmotorok konstruálására specializálódott. Épített 125 cm³-es Csepelt, 250 cm³-es Pannóniát és két hengeres, 500 cm³-es soros motort is. Akadt viszont műhelyének kínálatában egy olyan különlegesség is, melynek gyártásával más nem foglalkozott. Ez a 900 cm³-es, háromhengeres, Wartburg motorból készített hajtómű. A fényképen egy ilyen farmotor látható. A kisipari készítményt már felszerelték mindazokkal a segédberendezésekkel, melyek egy gyárilag előállított modern szerkezeten megtalálhatóak.

A gondosan tervezett erőgép hengereit elektromos önműködő robbantotta be. Az akkumulátort dinamó töltötte, az üzemanyagot pedig AC pumpa szállította. A képen látható példány Mohácscon talált

gazdára. Mivel több darab is készült belőle, vélhetőleg bajai tulajdonosok is közlekedtek ilyen típusú hajtóművel.

Mint dr. Hancsicsák elmondja, Hamháber motorjait átgondolt precizitással építette, elsősorban szempontnak tekintette az üzembiztonságot, és rendszeresen szervizelte a töle vásárolt hajtóműveket.

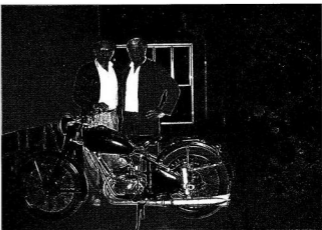
HANCICSÁK JÓZSEF szakismereit az ötvenes években a versenymotorok tuningolása területén gyűmölcsöztette. A 125 és a 350 cm³-es kategóriában délmagyarországi bajnokságot nyert. Az első sikert egy Csepellel aratta, ez látható a közölt fényképen. A motor már nem az eredeti. A kiérdemesült hajtómű jellemző módon – a

magyar iparos mindent hasznosít – egy seprűs csónakmotorról alakult át. Az ezer-

mester gépkocsák javításával is foglalkozott. Autómat ő tartotta karban. A gépi szerkezetek működését tökéletesen átlátó hozzáértéséről igen kedvező tapasztalatokat szereztem. Nézzünk egy jellemző esetet.

1969 nyarán a Magas Tátrában tőlünk három hetet. A lengyel síkföld és a magyar medence közé ékelt magas hegységnek különleges kilmája van. Az északi tenger felől érkező légtömegek a kétezer gerinceken átbukva hasas fellegek kémbölyödnének. A napfényes délelőnt gyakran követi esőverte délután.

Ezen a ritkaség nyáron azonban augusztus kétharmadát verőfényes napok sora töltötte ki. A lilás-szürke ormok fölé selyemkéken feszült az égbolt. A Lomnici és a Késmárki csúcs – mint két bábmészködő óriás – szinte fölfele hajolt a havasi mezőn szétterülő sétortábornak. Legszébb tátrai nyarunkat belengő harmóniába azonban már a második héten belerondított az őröög. Kehesség vált a gépkocsink. A baj először Lőcsén ütött be. A motor nem állt le, de oly erőtlenné vált, hogy csak vánszorogva jutottunk el a főtér közelébe eső javítóműhelyhez. A vélhetőleg németajkú mester meghallgatta a panaszt, és rutinosan végigvizsgálta a gyújtás és a benzinellátás rendszerét. Úgy tűnt, érti a dolgot. Javítandó hibét ugyan nem talált, de félórás matatás után a motor gazdájára egészenesen túrázott fel. Kifogástalan kondíciójából azonban mindössze negyven kilométerre futotta.

A 125 cm³-es Csepel, mely egykor kategóriájában délmagyarországi versenyt nyert. Bal oldalon dr. Hancsicsák, jobb oldalon Hamháber József.

Mikor Poprád-Felkét elhagyva neki-vágtam az ótátrafüredi nagy emelkedőnek – a szintkülönbség 300 m – a motor földoklani kezdett. Gyújtás kimaradást nem észleltem, de az energiáját vesztett gép hármasban, kettesben végül csak egybenes vonszolta térhet. Nem találtam ésszerűnek az elkínzott jószággot tovább gyötörni, valamint abban is kételkedtem, hogy kibírja-e szállásunkig az előttünk álló húsz kilométert. Stary Smokovecven volt szervizállomás, beálltam a parkolójába, és elektromos kisvasúton térünk haza. Az autó másnap reggel készenre szedve indult, és egészséges zümmögéssel állt rá a javítókárára. A motorszerelezt az elektroműszerrel együtt vette munkába a Moszkvics 403-as. A javításra való gépkocsi egész Kelet-Európában elterjedt típus volt. Egyszerű, áttekinthető szerkezetű motor, mely nem csajja lépre ravasz csalfogásokkal a szakembert. Látszólag. Szerencsére az álnok jószág már az első negyedórában kimutatta a fogaféherjét, és az asztmás földoklás már a műhelyben jelentkezett. Sem a motor, sem az elektromos szerelő nem volt kezdő a szakmában, ám egy óra múltán mégis észleltem rajtuk a tanácstalanságot. Szó sincs arról, hogy a *H* fel-ségjelű kocsit netán nemzeti ellenérzés-sel kezeltek volna. A zöldhasú bankó lá-tása (a százkoronás ekkor a legnagyobb címletű bankjegy) a legmórosabb szlo-vákban is felidézte a hajdani kárpát-me-dencei összetartozás érzését. Négy órán át vesződték kocsimmal, mikor felcsil-lant az első reménysugár. A motor mű-ködése egyenletessé vált és a próbátom már virgoncon mászta meg a tátrafüredi nagy kaput. Mikor déltájban bélelt kézfogással elköszöntem a két tót fiútól, kölcsönösen elégedettek voltunk egy-mással. Három napig. Késmárki kirán-dulásról visszatérve Szepesbela után új-ra rángatni kezdett. Másnap reggel a nagy poprádi szerviz céloztam meg. A Moszkvics úgy viselkedett, mint a kezes bárány, hiszen mindvégig vízszintes vagy lejtős úton haladtam. Nyitáskor ér-keztem a javítóműhelyhez, és a barack-pállinktól nem idegenkedő művezető azonnal aknára állította a kocsit. Ne részletezzük: a déletőt során a hiba úgy bújócskázott a szerelőkkel, mint fotó-sokkal a lokneszi szörny. Végül elérke-zik egy tünetmentes fél óra, zavartalan próbaut, és megkönyebbült fellélegzés-sel kihajtok a kapun.

Békésen eltelik egy nap. Boldog és önfelelt sütkérezés egy javorinai kirán-

duláson. Harmadnap ismét rángatni kezd a galád jármű. Mérlegelek. Visszavi-gyem újra a kocsit? Van értelme? A szlo-vák szerelik tudásuk legjavát adták, de szakértelműkből ennyire futotta. A kö-vetkező hetet ragyogó verőfényben és kissé nyomott lelkiállapotban töltjük. A motort néhányszor megindítom: készsé-geen robbannak be a hengerek. Augusz-tus 20-a táján összecsomagolunk, és nem éppen töretlen optimizmussal dél-nek fordítom a kocsit orrát. Megköny-nyebbülve regisztráljuk a derűs kis felvi-déki városkák elmaradását, és figyeljük a kilométerórán beforduló számjegyek növekedését. A gázpedált úgy kezelem, mintha hímes tojásra tapodnék. Termé-szetesen a kuplung és a sebességváltó is többet működik a szokásosnál. Csodá-kócásdaja: a motor hajlandóságot mutat a készséges együttműködésre. Hoz-szú-hosszú órák után feltűnik baja helye-szénév táblája.

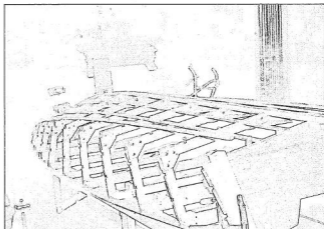
Haladéktalanul felkeresem Hancsicák Jókát. Figyelmesen meghallgatja észre-vételeimet, felnyitja a motorházatétőt, be-lehallgat a motor járásába. Átpillant aranykeretes szemüvege felett; látom szem-én az eltűnődést. Még egyszer föléhajol az újraindított motornak, majd megállít int felemet tenyerével. Itt lesz a hiba! - kopogtatja meg a karburátor fedelét. Szétszedi a porlasztót, és épp oly mód-szeresen vizsgálja át a fűvőkákat, szűrőt, tűszóházat és pillangó szelepet, mint a szlovákok. Hibát, rendellenes működést ő sem talál. Majd belepillant a szívótörök-ba, és kihegyezett figyelemmel vizsgálja

a szűrke öntvényfal oldalnyílásait. Finom órák-csavarhúzóval tér vissza, és könnyed ujjmozdulatokkal igazít valamit a levegő-törökben. Itt a hiba! - mondja, és csende-sen elmosolyodik.

A levegőtörökbe hegyes szögben be-csatlakozott egy oldalcső. Az öntvényfa-lat részeseivel bélelték ki. A szívótörökbe belépő felső vége kb. olyan alakú volt, mint a hajdani írődeákok ferden lemet-szett lúdtolla. Nos, a csövet nem rögzít-tették megfelelően, így elszabadult. A motor ütemes rázásától készítve az önt-vény üregében lassan forogni kezdett. Mikor éppen 180°-ot fordult el, a főtö-rokba belenyúló tollhegyszerű vége örvényes, széteséyes légáramlást idézett elő. Megszűnt az ideális porlasztás, és a változó benzintartalmú levegőkeverék-kel téplált motor csak kínlódott. Ode-vezett a lóerők fele, ám a szívós orosz jószág életműködése a legválaságosabb órákban sem szűnt meg. A kritikus na-pokban a forgó cső folyamatosan változ-tappa helyzetét; ez okozta a tünetek idő-szakos jelentkezését és titokzatos meg-szűnését. A javítási kísérletet látszóla-gos eredményét az eredeti helyzetébe visszazökkentés részese váltotta ki.

A diagnosztika felállításra negyed órát igényelt, a javítás és összeszerelés újabb tizenöt percig tartott.

Logikailag nem zárható ki az a magya-rázat, hogy Jókának szerencséje volt az őt balsorú szlovák specialistával szem-ben. Ezt a lehetőséget azonban a több mint nyolc órányi összedűrtáramú ered-ménytelen kókányolás és az alig félóra-

A Hetzki-féle csónak összeépített tartóváza

A felszerelt, üzembe helyezett csónak

nyí sikeres javítás összevetése igen valószínűtlenül teszi.

A mélyebben fekvő ok abban rejlik, hogy Hancsicsák mester a robbanómotorok üzemtanát minden mozzanatában tökéletesen értő szakember volt. A gondolkodó magyar iparosnak ahhoz a típusához tartozott, aki a gép működésének finom jelzéseiből képes kiemelni a lényegesen logikusan összefüggő szemeit. Nem kizárásos alapon, hanem céltudatos tervezettséggel dolgozott.

A bajai motorcsónak flottilla kialakulásának és folyamatos megújulásának egyik tápláló forrása az amatőr csónak-

építők munkálkodása volt. Az amatőr jelző nem értécsökkentő jellegű, hiszen számos esetben szépvonalú, nemes anyagokból összeállított, kiváló vízfekvésű munkák kerültek ki az autodidakta iparosok keze alól. Úgy tűnt azonban, hogy az időt, türelmet, ötletességet és szépérzékét igénylő foglalatosság művelői kiveszésben vannak. HEISZKI LÁSZLÓ jelentkezése azonban azt mutatja, hogy a sok évtizedes bajai tradíció törzse ma is fakaszt friss hajtásokat.

A síkló hajót – melynek építési fázisait bőséges képanyaggal dokumentáltam – 2002. januárja és májusa között készítette el. Héjazata 6 mm vastag, rétegelt ma-

hagóni lemez, ezért a keresztirányú terhelést felvevő bordákon kívül hosszirányban is merevíteni kellett. Az első felvétele jól szemlélteti a tartóváz szilárd felépítését. A bókonyok tölgyből, a hosszmerveítések és az orrborítás fenyőből készültek. A régi építési technológiához viszonyítva döntő változás, hogy a tartóelemeket és a borítást tulajdonképpen ragasztóanyag egyesíti szilárd szerkezeté. A fenék és az oldalfal elemeinek felerősítésekor ugyan többször csavart kellett behajtatni, de ezek tartófunkciója a ragasztószer kötése után megszűnt.

A menettulajdonságait tekintve sporthajó kategóriájú csónak egy szerelmi műhelyben épült meg. A helyet, a szükséges és nélkülözhetetlen faipari szakértelmet, valamint a munkagépeket Schatzl Gyula asztalosmester biztosította. Mint Heiszki László elmondta, barátja számos szaktanáccsal és sok munkával járult hozzá, hogy a rajz alapján megjelenő csónak vízzen száguldó, sok örömet nyújtó családtaggá váljék.

A zárószóban szeretném megköszönni mindazoknak a segítségét, akik emlékek és élményeik felidézésével, fényképekkel, okmányokkal és fennmaradt tárgyi emlékek bemutatásával segítettek a cikksorozat anyagának összeállításában.

Dr. Dániel József

Könyv a Duna-Dráva Nemzeti Parkról

– könyvismertetés –

Nemzeti parkjaink sorában a 6. volt időrendben a Baja térségéből is részesedő Duna-Dráva Nemzeti Park, amely titulus a 7/1996.IV.17./ KTM sz. rendelettel született meg.

A területről szóló könyv 2002-ben kerülhetett a nagyközönség kezébe Iványi Ildikó és Lehmann Antal szerkesztők közreműködésével. Magam is örültem, hogy kézbe vehettem e hírnepítő munkát, s miután áttanulmányoztam, szeretném megosztani olvasóimmal a könyvvel kapcsolatos észrevételeimet, véleményemet.

Jóllehet a szerkesztők az „Előszó”-ban

igen találó összegzést adtak, jól meg is védtek a heterogenitást, én is szeretném hangsúlyozni az általam leírtak „vizsgorlati szubjektív” aspektusát, válogatott megjegyzéseit.

A számos szerző tollából származó mű egyes fejezetei/részletei valóban jól jelzik szerzőik elmélyültségét, szándékát, karakterisztikus stílusát. Ez a heterogenitás szerintem nem tekinthető hátránynak, sőt inkább érdeklődést felkeltő, azt növelő, az olvasó figyelmét jól motiváló tényezőnek mondható.

A nemzeti park területének komplex jellemzése egyaránt érdekelheti az általá-

nos és középiskolákban tanuló diákokat és a magasabb szakképzésben résztvevő egyetemi hallgatókat, sőt a szakudományokban elmélyülő kutatókat is.

Megtudhatjuk a könyvből, hogy a változatos adottságú – olykor mozaikszerűen elhelyezkedő szoban forgó terület három hazai nagytájunkból (Alföld, nyugatmagyarországi-peremvidék, Dunántúli-dombság) részesedik közel 50-ezer (49 478) hektárral területtel. Négy megye (Baranya-, Bács-Kiskun-, Somogy- és Tolna megye) 69 település osztozik e tekintélyes területen, amelynek kezelője a Pécsért székelt Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága.

A „biológiai sokféleség”, egyes területek „rehabilitációja”, a megbecsülendő és védendő „értékek” kifejezésekkel a talaj, a víz, a felszíni formák, az élővilág jel-

lemzésekre éppúgy találkozhat az olvasó, mint a néprajzi, kultúrtörténeti, településtörténeti, gazdaságtörténeti szempontú elemzésekben, sőt még az erdő- és vadgazdálkodás valamint a turizmus fejezetekben is.

A szűkebb szaktudományos terminológiák mellett a köznyelvi, de esetenként a már szinte elfeledett vagy éppen elhűdöttben lévő nyelvi ritkaságok is felelevenednek a szakavatott tollú szerzők írásában. Azaz a szakmai érdeklődés-felkeltés mellett nyelvészeti igényeket is kielégítő szerepe lehet elemzett könyvünknek.

Megduhatjuk pl. hogy a nemzeti park területén 21, a világon egyedül csak itt előforduló faj található:

12 hárdyászarnyú, 2 úgróvilág,
12 szárlábú, 6 atkaféle.

A figyelmes olvasó azonban nemcsak lapstromokat (adatokat) kap egy-egy területről vagy ágazatról, hanem olyan megjegyzéseket is, amelyek a hiányok, a „sötét foltok” felderítésére inspirálhatják:

„... A Barcsi Borókás bogárfaunája több családjára vonatkozóan vannak részletes adataink, míg a Béda-Karapancsa, Gemenc és a nemzeti park többi területének bogárfaunájáról keveset tudunk.” (206.o.)

... A Duna mentén „a holtágak és morotvák vízi növényzetét a partok felől hasonló növényzet szegélyezi, mint a Dráva-ártéren, bár kutatásukkal eddig viszonylag kevesen foglalkoztak.” (172.o.)

... Egy különleges hajótípus – az ún. halasbárka v. lovashárka utolsó darabjai is „éppen most használnának el véglegesen, ha megmentésükről nem gondoskodunk.” (328.o.)

... A turizmus fejlesztése kapcsán olvashatjuk: „a koncepció fontosnak tartja a tematikus útvonalak kialakítását. A természeti, kulturális értékek, tradicionális termelési ismeretek ... egységes keretbe foglaló turisztikai programok szervezése ... (401.o.)

A könyv jó mintát ad arra, hogy a múltbeli hagyományok, emlékek megőrzése,

a jelen állapotok fenntartása, a bioszféra alkotók ésszerűbb és kímélőbb használata, valamint a jövőben tervezett beavatkozások egyaránt fontosak lehetnek egy-egy kisebb táj értékeinek fennmaradásában.

A könyv rábreszti az olvasót arra, hogy érdemes megtanulni „olvasni a természet könyvében”, mert a végtelenül sokarcú környezet szellemi, érzelmi- és fizikai feltöltődést is jelent mindazoknak, akik nélkülözhetetlen „társként” fogják fel szűkebb és tágabb környezetüket.

A könyv illusztrációi (táblázatai, ábrái) többnyire „beszédesekek”. A jól válogatott színes képek (170 db) jórészt szintén motiválják a szemlélőt arra, hogy minél előbb, „előben” is megfigyelhesse a könyvben megcsodált természeti gyönyörszemeket.

(Megjegyzésem: esetleges átdolgozás v. újabb kiadás esetén talán még alaposabb körültekintéssel sok értékes anyag megőrizhető más szakemberek bevonásával!)

A 400 oldalt is meghaladó kiadvány megnyugtató képet ad a DDNP-ről, ezért jó szívvel ajánlhatom minden érdeklődőnek. Különösen nagy hasznát vehetik a nemzeti park területén vagy annak közelében lévő települések környezeti, iskolái, hisz az eredményes környezeti nevelés csak a közvetlen környezet megismerésével indítható el. Meggyőződésem ugyanis, hogy a természeti és társadalmi ismeretekkel kellően felvértezett „lokálpatrióták” válhatnak igazi környezetvédő polgárokká! Ehhez a starthoz szinte nélkülözhetetlenek tartom a kiadványt.

Végül köszönet illeti a szerkesztőket, akik a szerteágazó szakterületeken munkálkodó kutatókat sikerrel ösztönözték az egyes részeket megírásra, továbbá jól bábkodtak az értékes tartalmat esztétikus megjeleníté Mezőgazdasági Kiadó munkájánál is.

Dr. Laki Ferenc

*Az Eötvös József Főiskola Műszaki Fakultás Hallgatói Önkormányzata
április 9-én Szakmai Napot szervez
vizsgázódközlési és környezetvédelmi intézmények, szervezetek,
leendő munkaadók részvételével.*

*A Szakmai Nap fél tíz órakor kezdődő programjában szakmai előadások,
intézménybemutatók, poszter előadások, szabadidéri szep- és műszerbemutatók,
valamint közös vacsora szerepel.*

A főiskola várja az érdeklődő bajaitokat.

KÖZLEMÉNY

A Bajai Honpolgár Alapítvány
Kuratóriuma
február 24-én ülést tartott, melyen

Dr. Péterfi Tamás

kuratóriumi taggá
választották meg.

Helyreigazítás...

Lapunk 2003. márciusi számának 7. oldalán sajnálatos elírás történt. Az *Egy időarázsűszék története* című írást követő, Vajtai István Párducz Erzsébet bemutatott, dől betűvel szedett írásának (*Ul.*) 22. sorában az 1994-es évszám helyett tévesen 1944 került nyomtatásra. A mondat helyes a következő.

A „próbáközös” után 1994-ig tartott.
Az érintettől, a szerzőtől és az olvasótól szíves elnézést kértünk.

BAJAI HONPOLGÁR

Felkötés és Kiadás: 2003. március 10. 2003. március 10. 2003. március 10.

Városfőosztály és
Környezetvédő Lap

Megjelenik minden hónap
első napján ISBN 1416-4469

<http://www.bajaobs.hu/baja/honpolgar/mutato.htm>

Szerkesztő a szerkesztőbizottság

Felülső vezető:
Bánai Tibor

Tagjai:
Bálint László, dr. Dániel József, Ász Anikó,
Kovács Zita, dr. Laki Ferenc,
Sárosy Józsefné, Schmidt Antal

Tervező szerkesztő:
Bálint Anilla

Lapalapító és kiadó:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:
6500 Baja, Oltvány Imre u. 14.

Fenntartó:
Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Kereskedelmi Bank Rt.

Bajai Fiókja 11732033
Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:
Arcalet Nyomda Kft.
Baja, Amila u. 15. Tel.: 79428-944

KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ÖRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.